

І. ФРАНКО

ВИБРАНІ ПОЕЗІЇ

ІВАН ФРАНКО

ВИБРАНІ ПОЕЗІЇ

ВИДАВНИЦТВО Т. і С.

ЛВГСБУРГ

1946

Фол. Франк-Пруцковська

Каменярі.

Я бачив дивний сон. Немов передо мною
 Безмірна, та пуста і дика площина,
 І я прикований ланцюм залізним стою
 Під височенною гранітною скалою,
 А далі тисячі таких самих, як я.

У кожного чоло життя і жаль порили,
 І в оці кожного горить любови жар,
 І руки в кожного ланци мов гадь обвили,
 І плечі кожного додолу ся схилили,
 Бо давить всіх один страшний якийсь тигар.

У кожного в руках тяжкий залізний молот,
 І голос сильний нам згори як грім гримить:
 „Пупайте сю скалу! Нехай ні жар, ні холод
 Не спинить вас! Зносить і труд і спрагу й голод,
 Бо вам призначено скалу сесю розб'ять.“

І всі ми як один підняли вгору руки,
 І тисяч молотів о камінь загуло,
 І в тисячні боки розприскалися штуки
 Та відривки скали: ми з силою розпуки
 Раз-пораз гримали о каміне чоло.

Мов водопад реві, мов битви гук кривавий,
 Так наші молоти гриміли раз-ураз;
 І пидь за пидею ми місяця здобували;
 Хоч не одного там калічили ті скали,
 Ми далі йшли, ніщо не спинювало нас.

І кожний з нас те знав, що слави нам не буде
 Ні пам'яті в людей за сей кривавий труд,
 Що аж тоді пілуть по сій дорозі люди,
 Як ми пробем її та вирівняєм всюди,
 Як наші кести тут під нею зогниють.

Та слави людської зовсім ми не бажали,
 Бо не герої ми і не богатирі.
 Ні, ми невольники, хоч добровільно взяли
 На себе пута. Ми рабами волі стали:
 На шляху поступу ми лиш каменярі.

І всі ми вірили, що своїми руками
 Розібемо скалу, роздробимо граніт;
 Що кров'ю власною і власними кістками
 Твердий змуруємо гостинець, і за нами
 Прийде нове життя: добро нове у світ.

І знали ми, що там далеко десь у світі,
 Який ми кивули для праці, поту й пуг,
 За нами сльози ллють мами, жінки і дітв,
 Що други й недруги гнівнії та сердяті
 І нас і намір наш і діло те клянуть.

Ми знали се, і в нас не раз душа боліла
 І серце рвалося і груди жаль стискав:
 Та сльози, ані жаль, ні біль пекучий тіла,
 Ані прокляття нас не відтягли від діла.
 І молота ніхто із рук не випускав.

Оттак ми всі йдемо в одну громаду скуті
 Святою думкою, а молоти в руках.
 Нехай прокляті ми і світом позабуті!
 Ми ломимо скалу, рівняєм правді путі,
 І щастє всіх прийде по наших аж кістках.

(1878).

Гимн.

Вічний революціонер
 Дух, що тіло рве до бою.
 Рве за поступ, щастє в волю,
 Він живе, він ще не вмер.
 Ні полівській тортурі,
 Ні тюремні царські мурі,
 Ані війська муштровані,
 Ні гармати лаштовані,
 Ні шпінське ремесло
 В гріб його ще не звело.

Він не вмер, він ще живе!
 Хоч від тисяч літ родився,

Та аж вчора розповпвся
І о власній силі йде.
І простується, міцніє,
І спішить туди, до діле:
Словом спільним, мов трубою,
Міліони аве з собою, —
Міліони радо йдуть,
Бо се голос духа чуть.

Голос духа чути скрпав:
По курних хатах мужицьких,
По варстатах ремесницьких,
По місцях недолі й сліз.
І де тільки він роздається,
Щезнуть сльози, сум, нещастя,
Сила родиться й заваять:
Не ридать, а добувати
Хоч спнам, як не собі.
Кращу долю в боротьбі.

Вічний революціонер
Дух, наука, думка, воля
Не уступить нітьмі поля,
Не дасть спутатись тепер.
Розвалилась ала руїна,
Шокотилася ливіна,
І де в світі тая сила,
Щоб в бігу її спинила,
Щоб згасила, мов огонь,
Розвидняючийся день?

(1880).

„Ужас на Русі“.

Лихо, сусідо! Ой горе нам, свату!
Світ вже кінчиться! Вже бури гуде!
Чув ти? На нашу нещасную хату,
Кажуть, страшенная змора іде.

Деся проявились якісь нігілісти —
Кажуть, що се людодіа, хотять
Русь нашу матінку з кашею зі-ти.
Перевернуть генершній лад.

Все перевернуть униз головами:
Учні професора стануть навчать,
А як азбуки не вмів — різками,
Як він їх ипні, будуть його прать.

Вірні тоді нарастає будуть править.
Але поклони пін битиме сам;
Купчик над склепом сеї налис поставить:
„Хто дасть найменше, товар йому дам“.
Суд буде також для них відповідний:
Неук судитиме вчених панів.

Хто вкрав, а хитро, той вилде свобідний,
В цюпу, хто вкрасти хотів, а не вмів.

Красти, ошукувати всім буде вільно,
Чесний заробок — отсе буде встид.
Злодія зловивши в коморі — постій-но!
Злодій тебе до уряду тащить.

Не хлоп державі з кровавого поту
Буде, як досі, податки зносить,
Але держава за хлопську роботу
Премії буде рік річно платить.

Волі назадняки стеклі запрагнуть,
А ліберали її проклянуть,
Ваад поступовці мов раки потягнуть,
Прямо вперед невпдюші підуть.

Вівці муть, кумочку, пастиря пасти,
Ялиця муть, кумочку, курку учать:
Люде легальні муть грабити й красти,
Чесних починають злодійки тіснить.

Горе, сусідо! Ой лихо нам, свату!
Світ вже валиться! Тріщать вже стовпи!
Треба покинути і жінку і хату
Та мандрувать на кубанські степи.

(14 грудня 1890).

Ідилія.

Давно було. Дітей маленьких двох,
Побравшись за руки, по квітчастих
Лугах підгірських, стежкою вузькою
Поперек шив, в жарку літню днину
Ішли з села.

Старшенький хлопчик був —
Біловолосий, з синіми очима,
З конем вербовим у руці. У него
За пазахою добрий кусень хліба
І квітка на кайстровім капелюсі.
А дівчинка вела його за руку,
Хоч менша. Наце терен оченята,
Мов вуглики жарілися і живо
Все бігали кругом. Мов мшаний хвіст
Косичка ззаду висіла, а в ній
Червона стрічка вплетена була.
В маленькій запасчині підп'ятій
Знаць кілька бульб печених, а стручки
Зеленого гороху визирали
Зза пазахи.

Поговори до мисли

(Лодин, у червні 1876).

Нерадо якомсь хлопчик
Ішов і боязливо озирався,
А дівчинка невпинно щебетала,
Додаючи товаришу відваги.

— Ветпайся, фе! Такві великві впріс,
А плакати хоче! Хлопець, а боїться!
Чого боїтсь тут! Спй я ти кажу,
То мусить бути правда. Вже мої
Бабуя не такі, щоб брехали!
А ти диви, хіба то так далеко?
На сей горбок, а відтам Діл близенько.
А там Ділом угору та все вгору,
Аж на сам верх! Тай годі! Там спочинем —
А може ні, чого ще спочивати,
Колй вже відтам близько!.. Крикнем: У!
Тай просто враз побіжимо до тих
Стовпів залізних, що піднерли небо.
А там ховаємось за стовп і тихо
Тихенько аж до вечера пробудем.
А ти щоб не смів мені і писнуть,
Не то що плакати! Чувш? А то я
Тобі задам! А як настане вечір
І сонечко прийде додому на ніч,
Застукає до брами, — то ми тихо
Тихесенько прокрадемося за ним.
А знаєш, що бабуся говорплі?
У него є довлька така хороша,
Що просто страх. Вона то відчиняє
Що вечір браму батькоши п що рава.
А вже дітей вона так дуже любить,
Що просто страх. А сонце не пускає
Дітей до неї, щоб із ними разом
У світ не втікла. Але ми тихенько
Прокрадемося, тай шусть! і вхопимось
І за руки, то вже сонце нам
Ніщо не зробить. Тільки ти не бісь
І плакати не смій! Таж то так близько,
І на дорогу маємо досить,
А та нам павна надає богато
Всього, а щд лиш будемо проспвти.
Ану, о що би ти про цв?

Поглянув
На неї хлопець, валець впах до уст
Тай каже: — Можеб ліпшого коля? —
— Ха, ха, ха, ха! — дівча зареготалось.
— Ну, споз, то може капелюх новий?
— Просп, що хочеш, а я знаю, знаю,
Що я проспвти буду!

— Спо таке?
— Ага, не скажу!
— Ну, скази, а то
Заплацу!

— Овва, плач, то я сама
Іду і не візьму тебе з собою.

— Ну, а чому ж не скажеш?

— Знаєш, ти

Дурний! Мені бабуся говорила,
Що в неї яблочка є золоті.
Кому вона те яблочко дарув,
То той весь вік щасливий і здоров
І гарний, гарний буде всім на диво.
Але ті яблочка лиш для дівчат.

— Я хочу яблочка! — заплакав хлопець.

— Не плач, дурний, лиш не забудь просити, —

Я вставлюсь вже, щоб і тобі дала.

А як по яблочку таким дістанем,

То вернемо додому і нікому

Не скажемо. Не скажеш?

— Ні, не скажу.

— Ну, пам'ятай! А скажеш — відберуть.

Чи так?

— А так, — рік хлопець. І пішли.

Прошло чимало літ від того дня.
Далеко над под'їзавним дігел,
Тяжкою виїшла й довгою дорогою
До сонячних палат, і трави й ниви
І небо й сонце, все, усе змінилось
У хлопчика в очах. Лиш не змінилась
Подруга та, провідниця його.
Щебетання її веселе, любе,
І усміх і надія ввгаєсла,
Се та жива струя, що виллає в серці
День нинішній з вчорашнім і грядущим.
І цілі їх не змінилась за той час,
Лиш виросла, розвилася, розвинулась.

І ось великим шляхом багатолюдним
Посеред тиску, свару й товквітні
Ідуть вони, ховаючи у грудях
Дитячі серця, як найкращий скарб.
Минає їх гордий, надутий дурень,
І роземісь; минає ишній вельможа,
То і не гляне; зустріно мужик,
То в спрату дасть погожої води
Напитися, і стежочку покаже,
І підночує, в слоту захистить.
Вониж, побравшиє за руки, тахо
І радісно, без огляду й тривоги
Ідуть на стрічу сонцю золотому.

(1886).

Наймт.

В устах тужливий спів, в руках чепіг плуга.
 Так бачу я його:
 Нестаток і тяжка робота і патуга
 Зорали зморшками чоло.
 Душею він дятя, хоч голову схилив
 Немов дідусь слабій,
 Бо від коліски він в недолі пережив
 І в труді вік цілий.
 Де плуг його пройде, залізо де розриє
 Землі плідної плає,
 Там незабаром лан хвилясте жито виріє,
 Свій плід земляця дає.
 Чомуж він зрібною сорочкою окритий,
 Чому сірак, чуга
 На нім мов на старці з пошарпаної свити?
 Бо наймт він, слуга.
 Слугою родиться, хоч вольним окричали
 Богатирі його:
 В нужді безвихідній, погорді і печалі
 Сам хилиться в ярмо.
 Щоб жити, він житте і волю власну й силу
 За хліба кусник продає,
 Хоч не кормить той хліб і стай його похлду
 Не випримиє і сил не додає.
 Сумує німо він, з тужливим співом оре
 Те поле, оре не собі,
 А спів той наче брат, що гонить з серця горе,
 Змагатись не дає журбі.
 А спів той — то роса, що в спеці підкріпляє
 На-пів зівялий цвіт;
 А спів той — грім страшний, що ще лпш глухо грає,
 Ще здалека гримить.
 Та поки буря ще нагряне громовая,
 Він хилиться, проводить в туві дні,
 І земельку святую як матінку кохає,
 Як матінку спни.
 Байдуже те йому, що для добра чужого
 Він піт кривавий лєє,

Байдуже те йому, що потом труду свого
Павам панованне дав.
Коб лиш земля, котру його рука справляла,
Зародила опять,
Коби з трудів його на других хоч спливала
Небесна благодать.

* * *

Той наймит — наш народ, що поту лле потоки
Над нивою чужою.
Все серцем молодий, думками все високий,
Хоч топтавий судьбою.
Свої доленьки він довгі жде століття,
Та ще надармо жде;
Руїни перебув, татарські лихоліття
І пащини ярмо тверде.
Та в серці хоч і як недолею прибитім
Надія кращая жиє;
Так часто під скали тяжезної гранітом
Нора холодна бе.
Лиш в казці золотій, мов привид сну чудовий,
Він бачить доленьку свою.
І тягне свій тягар, понурий і суровий
Волочать день по дню.
В століттях нагінту його лиш рятувала
Любов до рідних нив;
Нераз дітей його тьма тьменна погубала,
Та все він пережив.
З любовою тою він мов велетень той давний,
Необоримий син землі.
Що хоч повалений, опять міцний і славний
Вставав у боротьбі.
Байдуже, для кого — співаючи він оре
Плідний, широкий лан;
Байдуже, що він сам терпить нужду і горе,
А веселиться пан.

* * *

Ори, ори й співай, ти, велитню, закутий
В недолі й тьми ярмо!
Пропадє пітьма й гнет, обпадуть з тебе пута,
І ярма всі ми порвемо.
Недаром ти в біді, првгноблений врагами,
Про силу духа все співав,
Недаром ти казок чарівними устами
Його побіду величав.
Він побідять, порве шкарлущі пересуду,
І вольний власний лан
Ти знов оратимеш — властивець свого труду
І в власнім краю сам свій пан.

• (10 жовтня 1876).

Притча про життє.

Було се в Індії.
 Степом безлюдним
 Йшов чоловік. І враз нацав на нього
 Голодний лев. Побачивши звірюку,
 Ще здалека почувши рик її,
 Почав тікати чоловік що духу.
 Тікаючи наскочив він враз
 На глибоченну балку. Не було
 Часу вертати, не було до скритися,
 А звір вже близько. Бачить чоловік,
 Що зо стіни безодні, зо стрімкого
 Скальняного обриву худа берізка
 В щільні впросла й вершок зеленій
 Понад безодню к сонцю піднямає.
 Недовго думаючи, він чепився
 За ту берізку: держачись руками
 За пень її, повис над гирлом темним,
 Аж покч, обстаючи там ногами,
 На щось твердого крихту не оперся.
 Тоді аж відтхнув і дрож смертельна
 Потроха втхнула. І почав тоді
 Сірома озиратися довкола,
 Де він і що з ним?

Перший зирк його
 Взяв на корінні дерева, що в нім
 Була його єдина опора.
 Що за притчина? Глядять: дві миши,
 Одна білява, друга чорна, пильно,
 Запопадливо і ненастанно й прудко
 Гризуть корінні того дерева,
 Лапками землю порпають. Працюють
 Немов ваяті, щоб його підпору
 Підгризати, підкопати, повалити.
 І похолело в того чоловіка
 На серці, бо в тій хвилі лев розжертвий
 Надбіг над пропасть і його побачив
 І лютий ревом відгомін збудив.
 Не міг його дістати, але люто
 Глядів згоря, скакав і землю грля,
 Ждучи, аж він угору знов підлізе.

І глянув вниз у пронасть чоловік.
 І бачить, що на дні тієї балки
 Страшна гадюка вється і широко
 Нашеку розпинає, жде лише,
 Щоб він упав для неї на-потапу.
 Померкло в голові у чоловіка,
 За серце стисло і холодним потом
 Все тіло обплось.

Та враз почув,
 Що те, о що опер він ноги, якось
 Ворушиться. Зирнув, аж пробі! се
 Гадюка звита в клубок, що в щільні
 Дрімала. Рад був скрикнути чоловік.
 Та голос в горлі задушив переляк.
 Рад був молитися, та тривога вбила
 Побожну думку. Наче труп холодний
 Він висів, певний, що в найблизшій хвилі
 Корінь миши підгризуть, гадюка
 У ноги вкусить, сил його не стане,
 І вниз він упаде зм'яв в пашеку.

А втім — о даво! На гильках берізки
 Побачив той нещасний чоловік
 Гніздо чмелів. У щільнику малому
 Було там троха меду, а чмелі
 Всі полетіли в поле за пожитком.
 І закортіло чоловіка того
 Покушати меду. Він всіх сил добув,
 Піднявся троха вгору і устами
 Досяг щільник і сатя його почав.
 І враз немов рукою відняло
 Йому від серця. Солодоні меду
 Заставили його про все забути:
 Про льва, що вів йому над головою,
 Про миши, що його підпору гризли,
 І про дракона, що в низу грозив,
 І про гадюку, що у стій свчала.
 Про все, про все забув той чоловік,
 Наливши в тлі краплинах медових
 Несказану, високу роскіш раю.

Готама Будда, Азії світило.
 Очима духа бачив сю прагоду
 І своїм вірям так про неї мовив:
 „Сей чоловік, брати, то кожний з нас.
 Життя важке, природа нам ворожа
 І тисячі природ і небезпек
 З усіх боків усе нас оточують,
 Як того мужа, що там в балці висів.
 Голодний лев над нами, то є смерть;
 Дракон в низу, то вічне забуття,
 Що кожного, нагрожує пожегн.
 А миши, чорна й біла — десь і шіч.

Що ненастанно вік наш підгризають.
А та гадюка під ногами, браття,
То наше власне тіло, непостійне,
Слабе і хоре, що пам в кожній хвилі
Назавсідн відмовить може служби.
А та беріака, за яку вчепився,
Міркуючи спастися від заглади,
Се людська пам'ять — щира, та коротка.
Нема нам виходу із того горя,
Нема рятунку. Та одно лиш нам
Лишилось те, чого ніяка сила,
Ніяка нам пригода взять не може:
Се чиста роскіш братньої любови,
Се той чудовий мід, якого крапля
Розширює життя людське в безмір,
Підносить душу понад всю тривогу,
Над всю турботу ізза діл мивущих --
В простори повні світла і свободи.
Хапайте сквапно каплі ті, брати!
Бо лиш в тому, що серце ваше чує,
Чим груди повні, чим душа живе,
У роскоші любови та бажанню
Братерства, у надії, у змаганню
До вищих, чистих сфер лежить ваш рай*
(1892).

Указ проти голоду.

Голод вибух в перським краю:
В найбогатших городах
Відні з голоду вмирають
По бульварах і садах.

Вчув се Періс, цар суворий,
І розлютивсь. Що се знов!
І на голод спосіб скорий
Не міркуючи знайшов.

До славетних магистратів
Найбогатших в краю міст
Пописав і попечатав
Власноручно сюю вість:

„Сей указ мій царський строгий
Всяк у серце хай бере:
Де одян у місті вбогий
З голоду від нині вмере.

„Там я богача одного
Взять велю — чи круть чи перть,
Голодом в тюрмі підземній
Заморю його на смерть“.

І указ сей чудо справив:
Хоч як хліб подорожів.

Бідний все мав хліб і страву,
А богач не зубожів.
(23 жовтня 1892).

Побіда.

Халіф Абдельмалік святкує побіду
У куфському замку. К кінцevi обіду
Від війська посла
Криваву голову в місі внісєл.

„О царю — сказали — твій ворог неспити,
Давнійший халіф наш Масаб уже вбитий.
Горда та буйна
Його голова — в сьому місі вопа“.

І мовив халіф: „Отей замок відлюдний,
В котрім такий дар я отримав пречудний.
Від ниви я вміть
Весь золотом кажу і шовком обб'ить“.

Праворуч халіфа старенький Ібн-Румі
Сидів і повурив чоло у задумі.

„Старий, ти чого
Похнюплюєш? Не радий із щастя мого?“

„Хай буде звеличане ймення Господнє!
Аллах тобі, пане, шле радість сьогоднє. —
Та я нагадав.
Які же я виді в сім замку впдав.“

„Літ тому пів сонні у стіп Обейдаллі
Так само Гуссейнову голову клали
Від війська посла,
Що тут в боєвища її принєсли.“

„Літ десять минуло, і труп Обейдаллі
Так само в підніжжє Мохтару покєлєли
Від війська посла,
Що тут іще теплим його принєсли.“

„Літ десять минуло, халіфа Мохтара
Такаж з рук Масаба наскочила кара:
Ось тутка посла
Махтарову голову в місі вєсли.“

„І мовив Масаб: „Отсе місце блаженне
Мармуром блискучим хай буде вмошенє!“
І ось мов жива
На сьому мармурі його голова“.

Халіф Абдельмалік поблід, стрепенувєся.
А потім з тим словом до слуг обернувєся:
„Гей, хлопці, а гов'ї
Зруйнуюте сей замок до самих основ!“

(1892).

Не слід усякого любити.

Не слід усякого любити без розбору.
Як добрі щепи садівник плакає?
Так, що всі зайві парості втинає,
Щоб добрі соки йшли все вгору, вгору.

Господь сказав: „Яка тобі заслуга,
Коли кохаш свого брата, друга?
А ви любіте своїх ворогів!“
Подумай добре, що Господь велів!

Не мовив: „Моїх ворогів любіте!“
Отсе, брати, ви добре розумієте,
Що ворог божий, ворог правди й волі
Не варт любови вашої ніколи.

(1895).

Зівяле листе.

Другий жмуток (1895).

III.

Зелений явір, зелений явір,
Ще зеленіша ива;
Ой між усіма дівчатоньками
Лиш одна мені мила.

Червона рожа, червона рожа
Над усі квіти гожа;
Не бачу рожі, не бачу рожі.
Лиш її личка гожі.

Золоті зорі в небеснім морі
Моргають серед ночі.
Та над всі зорі вишау і вгорі —
Її чорні очі.

Голосні дзвони, срібні тони.
Слук у них потапає,
Та її голос — пшеничний колос.
Аж за серце хапає.

Широке море, велике море,
Що я кінця не видати,
Та в моїм серці ще більше горе
Я навік її втратив.

IV.

Ой ти, дівчино, з гріха зерня,
Чом твоє серденько — колюче терня?

Чом твої устенька — тиха молитва,
А твоє слово гостре як бритва?

Чом твої очі сяють тим чаром,
Що то запалює серце пожегом?
Ох, тії очі темніші вночі,
Хто в них задивиться, й сонця не хоче!
І чом твій усміх — для мене скрута,
Серце бентежить, як буря люта?
Ой ти, дівчино, ясная зоре!
Ти мої радощі, ти моє горе!
Тебе видаючи, любити мушу,
Тебе кохаючи, загублю душу.

V.

Червона калино, чого в лузі гнешся?
Чого в лузі гнешся?
Чи світла не любиш, до сонця не пнешся?
До сонця не пнешся?
Чи жаль тобі цвіту на радощі світу?
На радощі світу?
Чи бурі боїшся, чи грому з блакиту?
Чи грому з блакиту?
Не жаль мені цвіту, не страшно і грому.
Не страшно і грому,
І світло люблю я, купаюся в ньому.
Купаюся в ньому.
Та вгору не пнуся, бо сили не маю,
Бо сили не маю.
Червоні ягідки додолу схиляю,
Додолу схиляю,
Я вгору не пнуся, я дубам не пара,
Я дубам не пара;
Та ти мене, дубе, отинив як хмара,
Отинив як хмара.

VI.

Ой ти, дубочку кучерявий,
Ой, а хтож тебе скучерявив?
Скучерявили густі лози,
Підмалп корінь дрібні сльози.
Скучерявили темні ночі,
Зранили серце чорні очі.
Чорні очі, пашна врода,
Гордая мова, непогода.
Гордая мова — вітер зимний,
Вічна розлука — жаль нестримний.

Вжож мов серце сохне, тано.
Вжеж моя краса вине, вине.

Вже мов сила слабне, гнеться,
Вже мені весна не всміхнеться.

Падуть листочки звялі, авялі —
Оттак і сам я впаду далі.

Решту краси, решту сили
Поріжуть живо гострі пили.

Гострії пили, людська злоба,
Стопче байдужість як худоба.

VII.

Ой, жалю мій, жалю.
Гіркий не помалу!
Упустив я голубочку,
Та вже не спіймаю.

Як була близьенько,
Не дав їй принади, —
А тепер я не знаходжу
Для серця розради.

Як була близьенько,
Я ще вагувався,
Щоб так швидко улетіла
Я її не сподівався.

А як улетіла,
Вернуть не схотіла,
То забрала за собою
Мою душу з тіла.

Забрала всі мрії,
Всі втіхи, надії,
Як весна бере з собою
Квіти запашні.

XIII.

Отсе тая стежечка,
Де дівчина йшла,
Щоб з мого сердечка
Щастя унесла.

Ось туди пішла вона
Та гуляючи,
З пишим своїм любчиком
Розмовляючи.

За її слідами я
Мов безумний біг,
Цілував з слезами я
Пил із її ніг.

Наче потопаючий
Стебелючку,
Зір мій від її ловив
На хвилиночку.

І мов нуток перли ті
На морськóму дні,
Сквапно так мій слух ловив
Всі слова її.

Отсе тая стежечка
Ізвивається,
А у мене серденько
Розривається.

Залягло на дні його
Те важке чуття:
Тут навіки згублений
Змисл твого буття.

Все, що найдорожше,
Набулюблене,
Чим душа жива була,
Тут загублене.

Чим душа жива була,
Чим пишалася...
Отсе тая стежечка,
Щоб запалася!

XVII.

Як почувш часом край свого вікна,
Що щось плаче і хлипає важко,
Не трівожся зовсім, не збавляй собі сна,
Не дивися в той бік, моя пташко!

Се не та сирота, що без мамп блука,
Не голодний жебрак, моя зірко;
Се розшука моя, невстишна тоска,
Се любов моя плаче так гірко.

XX.

Сипле, сипле, сипле сніг.	Вілий кплим забуття,
З неба сірої безодні	Одубівня, отупіння
Міріадамп летять	Все покрив, стискає все
Ті метелики холодні.	До найглибшого коріння.

Одноставні мов жура,	Сипле, сипле, сипле сніг.
Зимні мов ляхая доля,	Кплим важче налягає.
Присипають все життя,	Молодий огонь в душі
Всю красу лугів і поля.	Меркне, слабне, погасає.

Декадент.

(В. Щуратови).

Я декадент? Се новина для мене!
Ти взяв один з мого життя момент,
І слово темне відшукав та вчене,
І Руся сповістив: „Ось декадент!“

Що в моїй пісні біль і жаль і туга,
Се лиш тому, що склалось так життя.
Та є в ній, брате мій, ще нута друга:
Надія, воля, радіше чуття.

Я не люблю безпредметно тужити,
Ні шуму в власних слухати вухах;
Поки живий, я хочу справді жити,
А боротьби життя меві не страх.

Хоч часто я гірко й квасне ковтаю,
Нераз і прів і мерз я і охрип,
Та щез оскомини хронічної не маю,
Катар квшок до мене не прдлип.

Який я декадент? Я син народа,
Що вгору йде, хоч був запертий в ляхох.
Мій покляк: праця, шастє і свобода,
Я хлопський син, прольог, не епільог.

Я з пющами за пліт не вливаю,
З ідцями їм, для бійки маю бук,
На праввику життя не позіваю,
Та в бідности не опускаю рук.

Не паразит я, що дуріє з жиру,
Що в будні тільки й дума про процент,
А для пісень на „шрррум“ настроїть ліру.
Який же я до біса декадент?
(1896).

Поклони.

I. Поет мовить:

Вниз котяться мій віз. Появили квіги,
Літа на душу накладають пута.
Вже не мені в нові світи летіти!
Війну з життям програв я, любі діти!
Cosa perduta!

З'яким же запалом я йшов до бою!
Як рвалася вперед душа вітхвута!
Горіло серце чистою любовою!...
І щож здобув? Лишив що за собою?
Cosa perduta!

Не дав мороз моїм листкам розвється,
Квітки мої побила буря люта!
Не довелося геройським боем битися.
Ломаться звільна мусів, ржою вкритьсся
Cosa perduta!

З'дрібних шпигань мої повстали рани,
Часткамн жерла моє серце скрута...
Я й сам не знав, де ті мої тирани?
З дрібних огнив сплелссь мої кайдани!
Cosa perduta!

Україно, моя сердечна нене!
Не дай мене, стражденна, незабута.
Що не дало моє життя злиденне
Того, що ждати ти могла від мене!
Cosa perduta!

II. Україна мовить:

Мій синку, ти би менш балакав,
Сам над собою менше плакав,
На долю менше нарікав!
На шлях тернистий сам подався
І дупко по тернах подрався, —
Чогож ти вишого чекав?

Сам знав, що гола я і вбога,
І до мого ти порога
Прийшов, захтів служити мені.
Ну, в мене слугам плати скупю.
А нарікати на мене глупо...
Просила я тебе, чи ні?

І що тобі за кривда сталась?
Що підняли на тебе галас:
„Не любить Русь він ні раз“!
Наплюй! Я, синку, лише знаю
Всю ту патріотичну зграю
І ціну її любовних фраз.

Що проживеш весь вік убого?
Значить, не вкрав ніщо ні в кого,
А чесно працював на хліб.
Тай те подумай ще, будь ласка:
Твого я найкраща частка
З тобою праз не ляже в гріб.

III. Рефлексія.

Важке ярмо твоє, мій рідний краю,
Не легкий твій тягар!
Мов під хрестом отсе під ним я упадаю,
З батьківської руки твоєї допиваю
Затрошній пугар.

Благословлю тебе! Чи ждять тобі ще треба
Поваги й блиску від будущиня,
Чи ні, — одного лиш тобі благаю з неба.
Щоб з горя й голоду не бігли геть від тебе
Твої наплішні снів.

Щоб сіячів твоїх їх власне покоління:
На глум не брало і на сміх.
Щоб монументом їх не було те каміння,
Яким в відплату за плодюче насіння
Ще при життю обкидувано їх.

IV. Сідоглавному.

Ти, брате, любиш Русь.
Яж не люблю, сарчка!
Ти, брате, патріот,
А я собі собака.

Ти, брате, любиш Русь,
Як хліб і кусень сала, —
Яж гавкаю раз-враз,
Аби вона не спала.

Ти, брате, любиш Русь,
Як любиш добре пиво, —
Яж не люблю, як жнець
Не любить снеки в живо.

Ти, брате, любиш Русь
За те, що гарно вбрана, —
Яж не люблю, як раб
Не любить свого панна.

Бо твій патріотизм —
Празнична одежина.
А мій, то труд важкий,
Горьчка невдержима.

Ти любиш в вій князів.
Гетьманів, пануваннів. —
Менеж болять її
Відвічних стражданнів.

Ти любиш Русь, за те
Тобі і честь і шана, —
У менеж тая Русь
Кривава в серці рана.

Ти, брате, любиш Русь,
Як дім, волп, корови, —
Яж не люблю її
З надмірної любови.

V. Як би...

Як би само велике страждання
Могло тебе, Україно, відкупити, —
Булоб твоє велике панування,
Нікому б ти не мусіла вступити.

Як би могутість, щастє і свобода
Відмірялись по мірі крові й сліз,
Пролитих з серця і з очей нар-да. —
То хто б з тобою супірництво зніс?

О горе, мамо! Воля, слава, спла
Відмірюються мірою борби;
Лиш в кого праця потом скрань зроспла,
На верх той вибється із темної юрби.

Та праці тої, мамо, в нас так мало!
Лежить облогом лан широкий твій,
А кілька нас всю сплу спрацювало,
Щоб жити, без дяки, в каторзі чужій!

VI. Моїй не моїй.

Поклін тобі, моя зівяла квітко,
Моя розкішна, невідступна мріє,
Останній сей поклін!
Хоч у життю стрічав тебе я рідко,
Та всеж мені той спогад серце гріє,
Хоч як болючий він.

Тим, що мене ти к собі не пустила,
В моїх грудях зглушила і вгаспла
Любовний, дикий шал,
Тем ти в душі сумній і одинокій
Навік вписала ясеній і високий
Жіночий ід ал.

І ниві, хоч нас ділять доли й гори,
Коли на душу ляжуть злії зморя,
Тебе шука душа,
І до твоєї груди припадає,
У стій твоїх весь свій тягар скидає,
І голос твій весь плач її втиша.

А як коли у сні тебе побачу,
То, бачаться, всю злість і гіркість трачу.
І викидаю мов гадюк тих звій:
Весь день мов щось святе в душі ледію.
Хоч не любов, не віру, не надію,
А чистий, ясний образ твій.

(1897).

Притча про приятель.

Вмираючи покликав батько сина.
Що був його єдина дитина,

І мовив, звівши голову стару:
„Мій сину, швидко я мабуть умру.

„Дав Бог мені прожити много літ.
Добра надбати і пізнати світ.

„Добро тобі лишай. Не маруй
Ного, тай понад міру не цінуй.

„Не думай в нім мету життя знайти, —
Се сходи лиш до вищої мети.

„Та крім добра ти маєш, сину, те.
Що найважливіше — серце золоте.

„Досить науки і здоровий ум.
І вже пройшов ти молодости шум.

„Одного лиш бажаю ще тобі,
Щоб мав ти друга щирого собі“.

Син мовив: „Татку, дяка вам і честь!
Та в мене другів щирих много єсть“.

„О сину, много при їді й вині,
Та в горю допомогти — напевно ні!

„Я, сімдесять пять літ проживши, вівів
Знайти одного лиш — тай то на-пів“.

„Ні, татку, — мовив син, — з моїх друзяк
Підо за мене кождий хоч на гак!“

Веміхнувсь отець. „Щасливий, сину, ти,
Та я би радив пробу навести.

„Заріж теля і запакуй у міх.
А нічу їди з тим до друзяк своїх.

„Скажи: „Віда! я чоловіка вбив!“
Проси, щоб захистив тебе і скрив.

„Своїх отак попробуй, а потім
Застукай і в мойого друга дім“.

Послухав син. Як змерклося цілком.
Пішов важким навучений мішком.

До друга найлюбійшого воріт
Застукав: „Живо, живо отворіть!“

Явився друг: „Се що тебе жене?“
„Я чоловіка вбив! Сховья мене!“

Та сей, не відчиняючи воріт,
Сказав: „Тікай! Чи ще мене й мій рід

Ти хочеш у тяжку біду вплескати?
Адже ж коли почнуть тебе шукати,
То деж ідуть насамперед? Сюди!
Бо знають, що я друг твоїй! Геть їди!

Пішов по вишніх своїх другах сив, —
Не скрив його, не втішив ніодан.

А дехто мовив: „Забрайся ти!
Я зараз мушу властям донести.

Аджеж всі знають, як дружили ми, —
Ще скажуть, що до спілки вбили ми“.

Оттак всю ніч продвигавши свій міх,
До батькового друга він прибіг.

„Рятуйте, дядьку! Я людину вбив,
Та вже й у місті шуму наробив!

„Ось труп! Там десь погони вже жене!
Ой пробі, скрийте трупа і мене!“

Старий живенько замки відкрутив
І з міхом парубка в свій дім пустив.

„Ну, ну, ходи, небоже, скрийся тут!
А трупа десь я впру в безпечний кут“.

Замкнув ворота, взяв на плечі міх —
Та парубок унав йому до ніг.

„Спасибі, дядьку! Не турбуйтеся, ні!
Ніяке зло не сталося мені“.

І він сказав йому батьківську річ
І все, що діялося з ним сю ніч.

І як подвійно тут він скорпостав:
Фальшивих друзів збувся, а вірного пізнав.

(1897).

Притча про правдиву вартість.

Асока цар премудрий, милосерний
До радя царської звик був просити
Пустинників, аскетів, богомольців,
І пильно слухав, що вони казали.

Та се не в смак було його міністрам,
Дорадникам, вельможам, генералам
Сидіти поруч старців у лахміттях,
І стали нарікати на царя.

Одного дня поклав він перед ними
Дві скриньки. Перша щиро-золота
Ясніла від каміння дорогого;
Друга була звичайна, деревляна,
А шпуги позаливані смолою.

І мовив цар: „Мої міністри любі,
Котра з отсех скриньок вартійша буде?“

І одноголосно сказали всі:
„Авжеж вартійша сля золота!
Як можна, царю, навіть прівіняти
До тої позасмоляної скриньки!“

То цар велів скриньки повідчняти.
І глянь: у золотій лежало стерво
Гидке, вонюче, так що мимоволі
Усякий аж ухопився за ніс.

А в смоляній лежали гарні перли
І пахощі і дороге камінне
Незмірної цінн: І дивувалпсь
Міністри, генерали та вельможі.

А цар сказав до них: „Ну, щож тепер?
Чи сиравіді скринька золота вартійша?“

І строго глянувши на них, сказав:
„Си скринька золота, се ви панове!
Нааверх коншовна, гарна та блискуча,
В нутріж у вас незгода, гипль і зрада.

- „А ся засмоленца, се ті аскети,
Ті жебраки, старці та богомольці,
Що зверхньої краса давио зрєклєся,
За те з душі своєї гнів і зависть
І пристрасть вполюли наче хонту,
А досвідом і розмислом глибоким
Свій ум неначе сонце прояснили!“

Та ось вам, золоті скриньки, наука,

- Не надто гордувати смолянимп.

- Поки не бачили тих пахощів,
Перед, клейвотів, що є в них укриті.

(1897).

Притча про неровум.

Стрілець силце заставив,
Спіймалась пташка зміть;
Він взяв її, щоб зараз
Головку їй скрутять.

Залебеділа пташка:
„Ой, стрільче, стій, пожди!
Я пташечка маленька,
Що з мене тут їдп?“

„Пустп мене на волю,
Я дам тобі за те
Три добрі науки
На все твоє життє“.

Стрілець мій здивувався
„Чи бач, ся дробина
Мене напчати хоче!
Ну, що там апа вона?“

І мовять: „Добре, пташко!
Коли з твоїх наук
Я хоч що-то змудрію,
Тебе пушу я з рук“.

І мовить птах: „Не жалуй
За тим, чи эле, чи гоже,
Що сталось раз і більше
Відстатися не може“.

Стрілець подумав: „Правда!
За тям жаліть не гоже,
Що сталось раз і більше
Відстатися не може“.

І мовить птах: „Не рився,
Завдавши серцю скрути.
Що зробили — розробили,
Мпвуле знов вернути“.

Стрілець подумав: „Правда!
Шкода бажань і скрути,
Що зробили — не розробили,
Що сталось — не вернути“.

І мовить птах: „Ніколи
Не вір ні в які дива,
Не вір ні в яку вістку,
Що просто неможлива!“

Стрілець подумав: „Правда!
Чимало плещуть дива,
А розміркуєш — скажеш:
„Се силітка неможлива!“

„Гаразд — сказав він — пташко!
Не злі твої науки.
Летиж собі й стрільцеві
Не понадайся в руки“

І пурхнула пташпина
На близькій гильці сіла,
І до стрільця звернувшись,
Таке йому повіла:

„Ей, таї дурний ти, стрільче,
Що дав мені адурицься!
А мною ти, небоже,
Міг добре поживицься!“

„Но знай, в моїй утробі —
Як би ти знав огсе! —
Є перла так велика,
Як струсово яйце!“

Стрілець аж зойкнув з жалю,
„А щож я шаробив,
Що так без застанови
Великий скарб згубив!“

І він підбіг під гильку
І скочив, що є сил,
Аби спіймати пташку, —
Та ба, не має крил!

А потім мовив: „Пташко,
Пташничко моя!
Вернись до мене! Буду
Тобі за батька я.“

„У клітку золотую
Всаджу тебе я сам,
І все, чого захочеш,
Тобі я радо дам!“

Пташпина відповіла:
„Дурний ти є, як бун!
Всі три мої науки
Відразу ти забув!“

„Зробив ти добре діло:
Мені летить велик! —
І зараз по хвильні
Сам того пожалів.“

„А потім забажав ти
Мене дістать ще раз
І просьбою вернути
Назад мпнутий час.“

„А чом? Бо несуразним
Повірив ти словам,
Що в мні є перла більша
Удвоє ніж я сам“.

(1897).

Притча про красу.

Аристотель мудрець Александра навчав
І такий у альбом йому вірш написав:

„Вільш ніж меч і огонь і стріла і коса
Небезпечне оружжє жіноча краса.“

„Тільки мудрість, наука і старші літа
Подають проти неї міцного щита“.

Аристотель мудрець по садочку гуля, —
Бач, Аглая іде і очима стріля!

Та Аглая, котрої надземна краса
Звеселяє людей і самі небеса:

Та їдких її слів і шпаркого ума
Всі боялися, навіть царина сама.

Аристотель дівчині гаразд придививсь,
Як пова цього ішла, впадко їй поклонивсь.

І промовив: „Аглає, благаю, молю!
Над всю мудрість, над сонце тебе я люблю.

„На часок-волосок вволи волю мою!
‘Юго хоч, зажадай, я для тебе зроблю“.

Усмінулась Аглая. „Сеж почесть мені,
Що на мні зупинив свої очі ясні

„Той мудрець, що пишавсь ним Греція вся,
Що умом обняв аемлю, аглбив небеса.

„Я твоя. Що захочеш, зо мною чини,
Лиш одну мою просьбу в тії хвилі сповни.

„По саду тім, де вються доріжки круті,
Шів години мене провози на хребті“.

Усмінувся мудрець. Дявні примхи в’дівчат.
Та дарма! Обцянься, то вже годі бурчати.

І хламиду він зняв і рачкує піском,
Його очі Аглая якряла платком.
І сидить на хребті й поганяє прутком.

Так заїхали враз аж на площу садка,
Де під тіню дерев край малого ставка

Александр сплів, його мати й весь двір, —
Срібний сміх там лунав і пісні й бренькіт лір.

А Аглая кричить: „Ну, мій ослику, ну!
Ще мінуточки дві! Ще мінутку одну!“

Аж у круг двораків його дівка пуста
Завела і зіскочила живо з хребта,

І платок із очей поспішилася знять...
Що там сміху було, то й пером не списать.

Аристотель мудрець Александра навчав
І такий у альбом йому вірш написав:

„Більш ніж меч і огонь і стріла і коса
Небезпечне оружжє живоча краса:

„Ані мудрість, наука ні старші літа
Не дають проти неї міцного щита.

„Се я сам досвідив. Лиш мертвець та сліпець
Може бути проти неї надійний борець“.

(1897).

Легенда про вічне життя.

1.

Олександр Великий весь світ звоював
І отсе в Вавилоні мов бог рамавав.

А побожний аскет вік у пустні прожив,
І молитвою й постом богині служив.

Наче сонце, що разом прогонює тьму,
Так богиня в опівніч явилась йому.

Прихилилась і мовить: „Мій вірний слуго,
Чим тебе вдовольнить? Чи бажаєш чого?“

Аскет мовить:

„Хоч яке се життя і трудне і сумне,
Дай, щоб старість і смерть оминули мене“.

Богиня мовить:

„Ну, як се в тебе дар найцінніший з усіх.
Наж тобі сей малий золотистий горіх.

„Одну нічку не спи, одні день промовчи,
І очистивши ум, сей горіх розтовчи.

„Шкаралющу в огонь, а розкусиш зерно.
Дасть тобі молодим вічно жити воно“.

2.

Цілий день промовчав і не спав усю ніч
І готовивсь аскет на велику річ.

Ось огонь розпалив із пахучих політ
І кадило в огонь щедро кидає він,

І закони Господві проходять умом,
Щоб очистити ум, не схибити притьмом.

Та ось сумніви в серці повстали страшні:
„Вічно жить — молодим — ну, пощо се мені!“

„Чи вертати у світ, де панує борба?
Чи ось тут вічно жить? Сеж безумство хіба!“

„О, богине, прости! Я згрішив, бачу сам!
Та безцінний твій дар комусь лишому дам.

„У нас цар молодий, богорівний наш цар!
Богорівним зовсім його зробить твій дар.

„Мільонам він сонце, життя є нове, —
Для добра мільонів хай вічно живе“.

3.

Олександр Великий весь світ звоював,
Та дівчини рабом себе він почував.

Персіянки Роксани правдива краса
В його серці горить, мов пожар не згаса.

У обіймах його та красуня горда
Наче тас, на грудн його припада:

Та хвиляна мене і він чує, що ось
В її серці вороже ворухиться щось.

І в очах ще вогких від любови і жаги
Дикі іскри горять, наче злі вороги.

З її уст вилітають бажання страшні —
Се бажання пожарів, убійства, різні.

Йн опертись король не здоліє й на мить:
Там згорів Персеполь! Завтра Суза згорить!

Кліта вблв при вині! Чи любов се, чи чад!...
День у день із небес його кидас в ад.

4.

Олександр Великий богині моливсь:
„Дай, богине, щоб нині весь світ проваливсь!“

„Або дай, щоб скінчлася мука моя,
Щоб я знав, чи богиня вона, чи змья?“

„Чом міняється так, кілько є в дні години!
І чи в серці її я паную один?“

В тіл хвиляні аскет перед нм оплинувсь
І покірно царю до землі поклонивсь.

„Вічно жив, царю мій! Хай твої вороги
Згниють! Ось тобі дар від твогого слуги.“

„Не згордуя! Сей малий золотистий горіх —
Від богині се дар! Моя гордість, мій гріх.“

І він все розновів, відки має сей плід,
Що роблять, щоб богині спониять зановіт.

„Міліонам ти сондє, добродій вси, —
Будеш жить вічно мирн, як плід сей зіен“.

5.

„Вічно жить! Молодим! Справді божеський дар!“
І великим, безсмертним почув себе цар.

„Вічно жить! Молодим! А вона? А вона?
Постаріс, зівяне мов квітка марна!“

„Що без неї життя? Сонце? Небо? Сам рап!
З нею жить! Або радше ти сам умирай!“

Вже й не думає цар, до Роксани біжить.
„Серце, ось тобі дар: вічно в юності жить!“

І сказав їй усе, відки має сей плід,
Що робить, щоб богині сповнить заповіт.

„Коли любиш мене, моє сонце ясне,
Дасть безсмертє обом нам зерно те дрібне.

„А не любиш“ — урвав. „Кого хочеш, люби!
Ось тобі сей горіх! Що захочеш — роби!“

Счервоніло дівча, в личко вдарила кров, —
Олександр не ждав її слова — пішов.

6

Гей, Роксано, красуне, що думаєш ти?
Чи про те, щоб з царем до безсмертя дійти?

Не про те! Інший жар в її серці горить!
Інший бог там живе! Інший цар там царить.

Він мета її мрій, осолода очей,
Над усіх милий їй генерал Птолемей.

Хоч не любить її і холодний як лід,
Вона рада свій вік дати за сам його вид.

„Вічно жить молодій, а без нього? О, ні!
Краще він хай живе, дасть безсмертє й мені!“

„Нуж поможе сей плід його серце здобуть!
А як ні, то мені краще в світі не бути“.

Птолемея знайшла і дала йому плід,
І сказала, який в нім лежить заповіт.

А як ніч надійшла, вона тихо пішла,
Олександр у вино трути-зілля влила.

7.

Занедужав король, важко стогне, кричить,
А Роксана при нім не ридає, мовчить.

Головами хитають старі лікарі,
І тривога як ніч залягла у дворі.

По всім краю йде вість наче змора та со,
І сумує весь край і рида Вавилон.

Ось у строях, бізлах, румянах ціла
В Олександрів покій куртізана ввійшла.

„Вічно жий, царю мій, на потіху для всіх!
Ось від мене тобі чудотворний горіх!“

„Від богині се дар. Як зісп те зерно,
Вічно жить тобі дасть вічно юнци воно“.

Спалахнув Олександр. „Нешасна, дрожи!
Від кого маши плід сей? Поправді скажи!“

Та дівча' не дροжить, не спускає очей.
„Мені дав його твій генерал Птолемей“.

8.

Олександр у болях жорстоких лежав
І в руці своїй плід чудодійний держав.

„Вічно жить і любить! День за днем! День від дня!
А життя — то борня! А любов — то брехня!“

„Вічно жить у борні! Биться в сітях брехні!
День за днем! День за днем! Без кінця! Ні, ох ні!“

„Не для нас, о богине, твій божеський дар!
Хоч над світом я цар, та над серцем не цар.“

„Міліони людей могу вбпть, погубить.
Та чи змушу кого мене вірно любить?“

„Вічно жить! О богине, се жарти, се сміх!
Вічне щастє чи дасть сей чудовий горіх?“

Ні, богине! Візьми свій дарунок назад!
Я в Нірвану волю, чи в Олімп або в ад!“

9.

Серед болю в постелі підводяться цар,
І побожно цілує чудотворний той дар.

І в тріскучий огонь із пахучих полів
Чудотворний горіх бистро кидає він.

І адалось, що вже біль не так люто палив,
Мов би в збурену кров охолоди налив.

Прояснив його ум, серце збулось химер,
А в опівніч саму Олександр умер.

(1897).

Гей розіллялось ти, руськеє горе.

Гей розіллялось ти, руськеє горе,
Геть по Європі і геть поза море!

Вачили мурн Любляни та Рєки,
Як з свого краю біг Русни навтеки.

Руські ридання й стогнання лунали
Там, де Понтеби біліютьсь скали.

Аж із Кормон, мов живого до гробу,
Гнали жандарми наш люд як худобу.

Небо Італійське блакитне, погідне
Бачило бруд наш, пригноблення бідне.

Генуя довго мабуть не забуде,
Як то гостили в ній руськіі люде.

Будуть ще внукам казати против ночі:
„Дійвний тут люд кочував із півночі.

„Рідну країну з слізми споминав він,
Але з прокляттям із неї тікав він.

„Спродував дома поля, господарство,
Вірячи байці про Рудольфа царство.

„Дома покпнувши землю роднину,
Гнався, щоб мрію довити дитинну.

„Смілий у мріях, у вірі беззглидий,
В дійсности наче дитина безрадний.

„Ані порадитись, ні побалакати, —
Знав він лиш гнуться та жебрати та плакати“.

Гей розіллялось ти, руське горе,
Геть по Європі і геть поза море!

Доки гамбурські, важкі паровози —
Де ви не лялися, руськіі сльози!

Всі з тебе, Русине, драли проценти:
Польські шляхтичі й швабські агенти.

Що то ще жде тебе на океані?
Що у Бразилії, в славній Парані?

Що то за рай ще тобі отвиравсь
В Спиріту Саято і Мінас Джераес?

(1897).

Великі роковини.

Пролог, говорений перед ювілейною виставою „Наталки Полтавки“ в пам'ять столітніх відродни українсько-руської на-родности.

Сцена зовсім темна, далеко видно зарево великої пожежі, напереді сцени направо могила.

Козак-невмирака

(старезний дід, з бандурою, сидить на могилі. Зразу в темноті тільки слабо рисується його сілуєт, він вдихається в пожежу і декламує глуго, і іронічно:)

Евей був парубок моторний
І хлопець хоч куди козак!
На лихо вдався він проворний,
Заваятіиший од всіх бурлак.
Та Греси, як спаливши Трою,
Зробили з неї скирту гною,
Він, взявши торбу, тягу дав.
Набравши деяких Троициів,
Осмалених як гиря лашців,
Пятами з Трої наждавав.

(Він устає, випростовується, бандура бреньчить).

Вона горить! Та Троя-Україна
Палає, гине, з серця точить кров.
Здається, вже остатня їй година,
Здається, хитрий ворог поборов
Усе! Здається, вся лягла дружина,
Всі мурі впали, навіть той покров
Остатня, що ним укривають труни,
І той загарбали хижацькі купи!

Ні, не доспть! І в нашому внутрі
Пройшов пожар, сумує попелище!
Ми хробачливі в самому ядрі,
В душі погасло вічнеє огняще
Живої гіри! На страшнім кострі
Згоріла сила! Нижче, нижче, нижче
Схиляються колісь так горді чола!
О мамо! Бідна ти, бездітна я гола!

Ми всі такі! Що в вищих ганьби знак,
Се ми приймаємо як хліб насущний!
У вищих ренегат — у вас добряк;
У вищих підлий — в вас старшим послушний;
У вищих скажуть просто, ясно так:
Безхарактерний, — в нас лиш: простодушний.
Не стало встиду в нас! Ми в супокою
Упідлились, що й горді підлотою.

(Далекий грім, пожежа зближається, на сцені робиться вид-нійше. Козак, показуючи на захід).

О, так! Он там він, той козак моторний,
Що вирвався з пожежі рідних хат;
Не заперечу, вдався він проворний!
Нехай тут гние, пропадає брат!
Нехай тут матір шарпа ворон чорний,
Нехай борців шматує й ріже кат!
Він рад, що врятував свої Пенати,
Тікає нищої шукати хати.

Пятами наживав від тебе, вене!
Ляшив тебе у ранах, у крові!
Із груди вирвав серце настало,
А вткнув якесь собаче — і живи!
І крикнув грімко: „Хлопці, гей до мене!
Не буде тут роси вже ні трави!
Пропала мати, ми ще сеї ночі
Кидаймо трупа! Гейже, в світ за очі!

„Там где нас краща доля, там печені
Самі нам голубці влетять у рот!
Хто хоче роскошів — жиє в Карфагені;
Хто хоче вивищиться над народ,
І слави й блиску й злата повні жмені, —
За мною в Рим! Там храм наш, там кивот!
Що нам ті згарища! Забудьмо Трою!
Власть — Рим, і роскош — Карфаген горю!“

І рушили — народам на наругу!
Пішли нової матери шукать.
В серцях вгасили навіть тую тугу,
Що тягне пса у рідній буді спать.
Де ядеш, Енею? Пугу! Пугу! Пугу!
Не чують! Дармо кликати і гукать!
Ідть! Несіть народам всім для виду
Жебрацьку торбу і лице без встяду!

*(Тимчасом розвиднюється трога, видно попалені села, поле
вкрите трупою)*

Ох, не сходи ти, сонце, на Вкраїні!
Злякаєшся тих згарищ і руїн!
Осліпівть, очі, тут же, в сія години,
Щоб той страшениий образ наче шпін
Не вбився в серце і не пік від нині
Страшнійше пекла! Що се? Чути давні!
Се ангел дзвонить по мертвим народі.
Бо щоб живий хтось був? ...Подумать годі!

(Чути далекий голос дзвона)

Так, ангел дзвонить! Молотом з алмазу
Він бє о хрусталевиї неба звід.
Ох! Заболіли страшно тут відразу
Всі давні рани! Сей кривавий слід —
Се Верестечко! Тут у кости казу
З Чуднова взяв. Сей сгруп, від сотні літ

Незгобний — Андрусівська умова!
А тут — Полтава і смага Петрова.

*(Голос дзвона міцніє і мішається з гуркотом грому — темніє
маново. Козак паде на коліна на могили).*

О Боже! Чиж кінець моєї муки?
Україна вмерла — дай мені спочить!
Дай ті катовані віддавна руки
Хоч у могилі без калдан зложить!
Змажи нас з пам'яті людей, щоб внуки
Не знали, як ми муслил скінчпть.
Ти сам, Святий, забудь про нас в сій хвилі,
З землею наші порівняй могили!

*(Удар грому. Козак западається в землю. Ще хвилю гуркоче
срім, потім звільна пролякнюється, на сході займається велике
рожеве зарево — сходить сонце. Сцена представляє той самий
кравид, тільки з зеленими садами, чепурними гатками, на-
право, далеко, вежі міста з золоченими банями, докола мо-
гили розкішні куці, калина, черемга в цвіті).*

Козак-невмпрака

*(той самий, але відмолоділий, з бандурою, виходить ізза
могили. Іде зразу понурий, у задумі, та звільна його руки
робляться енергічні, солов міцніє).*

Здорово проспався, бачу,
По козацьки, сотню літ.
Ну, та виграву, чи втрачу,
А погляну ще на світ,
На ту рідну Україну,
Що колись як рай цвіла,
Що мені над все на світі
Наймилішою була.
Хто то в ній тепер панує?
Хто то в ній тепер живе?
Як говорять, як співає
Покоління те нове?

Боже, серце жах стискає: —
Аджеж певно нині в ній
Вже ніхто не зна, не тямить
Нашу мову і пісні!
Десь Калмикки та Кіргізи
Топчуть степ, де ми лягли;
Чудь, Мордва, Чухна та Фінн
Наші села заняли.
Боже, що з вікового
Сну мені велів ти встать?
Чи щоби з розбитим серцем
Я в могилу ляг назад?

*(Поступає наперед. За сценою чути хорошу пісню — зразу ріа-
німіто, потім чимраз сильнііше, та всетаки притишено, мов
з віддалення.)*

Ой гук, мати, гук,
Де козаки йдуть!
Та щасливая тал доріженька,
Та де вони йдуть.

А де вони йдуть,
Там луги гудуть,
А перед себе та вражих Ляшеньків
Облавою пруть.

Козак

(з виразом найвищої радості)

Боже! Наше рідне слово! Це співає про козацтво,
Наша пісня ще живе! Про його кривавий бій!
І про нас ще памятає Ах, значить, ще не в могилі
Покоління те нове! Той народ коханий мій!

(Озирається по сцені)

Ах, значить, оті цвітучі Уквітчали любі руки
Села, ниви і садки, Знає українських дівчат!
Се українські оселі, Ще Українець збирає
Се України вінки! Із сих нив для себе хліб,
А оті могили-гори, І не топче чужениця
Де борці старії сплять, Нашу славу і паш гріб!

(Поступає ще далі наперед і озирає публіку)

Ах, а тут! Предивне диво! Чи послабли наші сили?
Тайна поміж тайн страшних! Потупилися шаблі?
Сеж Биеві потомки! Чи в серцях ви погасили
Та що стало вини з них? Дух лицарський взагалі?
Ті, що перед сто літами, І гучніше хвиль Дніпрових
Як згорів наш рідний дім, Крик козацтва заревів:
Наквять йому пятами „Або ляжем головами,
Не задумались зовсім, — Або вибем ворогів!“
Ті під матерню крила В жовтій світлі смолоскипів,
Знов згорнулися в любові, Що горіли серед нас,
І бажають в рідній хаті У очах козацьких блиско
Рай зготовити собі. Десять тисяч іскор враз.
І дивіть, горять їх очі Гей, тих десять тисяч іскор,
Тим самим огнем святим, То був, браття, той підпал,
Як горіли тої ночі, Що підняв страшну пожежу
Коли друг мій, побратям, Аж по Буга й Сяну вал.
Коли славний, безталанний, Гей, тих десять тисяч іскор,
Щирий батько наш Богдан То був, браття, той розмах,
У важкій годині скликав Що історію України
Запорожців на майдан. Повернув на нашій шлях.
Тямлю ніч сю як сьогодні! Вачу, бачу ті іскри!...
Вколо нас рево Дніпро Мовши: мало їх? Невже?
І клекоче Ненаситець, Що? На тридцять мільонів
Кам'яне гризе ребро. Десять тисяч не знайдеш?
А в степу напроти Січі Мовши: де нам взяти Богдана?
Се не хижая сова, Тільки ти придатний будь
А кодацька ляцька кріпость На святе, велике діло!
Свої кігті висува. Загартуй думки і груди!
У Богдана сльози в оці; До високого літання
Та огонь в душі, в словах. Невистанно пробуй крил.
„Згнем, браття, або вгору А Богдан прийде як сума
Піднесем свободи стяг! Ваших змагань, ваших сил.
Згинуть, нам одна дорога, До великого моменту
Чи в кайданах, чи в війні; Будь готовим кожний з вас,—
Хто ненавидить кайдани, Кождай може стати Богданом,
Тому війни не страшні! Як настане слухний час.

Мовиш: вині пшні війни.
Ну, то вишу зброю куй.
Ум гостри, насталою волю,
Лиш воюй, а не тоскуй!
Лиш борися, не мряйся,
Радше впадь, а сил не трать,
Гордо стій і не корися,
Хоч пропадь, але не зрадь!
Кождлі думай, що на тобі
Міліонів стан стоїть,
Що за долю міліонів
Мусиш дати ти одвіт.
Кождлі думай: тут, в тім місці,
Де стою я у огні,
Важиться тепер вся доли.
Величезної війни.
Як подамся, не достою,
Захитаюся мов тіль, —
Пропадє кривава праця
Многих, многих поколінь.

(1918).

У таких думках держися
І дітей своїх ховай!
Коб лиш чистая пшениця, —
Буде паска й коровай.
Чи побіди довго ждати?
Ждати — довго! То й не ждиж!
Нині вчися побіджати,
Завтра певно побідши.
Таж недаром цвіт розцвівся!
Чейже буде з цвіту плід.
Таж недаром пробудився
Український жвавий рід.
Таж недаром іскри грають
У очах тих молодих!
Чей нові мечі засяють
У правницях у твердих.
Довго нас недоля жерла.
Досі нас варуга жре;
Та ми криквим: Ще не вмерла.
Ще не вмерла і не вмере!

Спомини.

I.

Я згадую минале життя
Спокійно, та без радості, без туги:
Одно із него вийс я чуття,
Що я не був у нім щасливий, други.

Богато праці і турбот і скрут,
Та не було вдоволення, утіхи;
Мов віл в ярмі я чув на собі прут,
І тяг — чужого скарбу повні міхи.

Хоч не згасав ніколи огонь мій,
Та полум'ям не бухав, більш димився,
А замість світла сппав іскор рій.

Хоч ненастанно стяг мій з вітром бивси,
Та не високо плпв в руці слабій,
І хоч я жив, то всеж я не навився.

II.

Заким умре ще в серці творча сила
І дар пісень заглухне в тишині,
Немов пахуча та філка мгла,
Що вяве у пустому буряні, —

Я раз іщеб хотів простерти крила
І побуять свобідно в вишині,
І оживить ті спомини, що скрила
Ворожа доля у душі на дні.

Вони живі до нині в тій могилі,
Я чую їх, як рвуться, як печуть...
Сипинити їх, адушить їх я не в силі.

Та чи знайду я сили, щоб відчуть,
Щоб пережити анов ті любі хвилі
І вплакати піснями їх ось тут?...

III.

О, бо і я зазнав раз щось такого.
Що хоч ще повним шастем не було.
Та дуже близьке вже було до нього.
Як щасте — швидко надійшло й нішло.

У: біднім, прозаїчним тім життям
Се був момент казочний і кипучий,
Се був неначе той брилянт блискучий,
Що хтось найшов загублений в сміттю.

І відки се мені прийшло і як.
І чом прийшло і чом пропало живе. —
Я а досі збагнути не міг ніяк.

Одно лише я чую справедливо:
Тоді пізнав я, що в житті за смак,
І чим бува любов, святеє диво.

IV.

Пятнацять літ минуло. По важкій,
Завзятій боротьбі я опинився
Побитий, хорлий. У тишу, в спокій
Я на село із міста скоронився.

Хоч молодий ще, був я у такій
Зневірі, світ весь так мені змінився
З рожевого на чорний, що в гіркій
Знеятимі з бою я відсторонився.

У мене зблідли давні ідеали
І люде видались таким дрібним,
Мізерним кодром, що для мене стали

Чужі й далекі. Треба бути дурним,
Щоб задля них у білітти як в дим;
Ті, що терплять, варт того, щоб страждали.

V.

Маленький хутір серед лук і нпв
На горбику над річкою шумною, —
От там я в простій хлопській хаті жив
І самота і сум жили зо мною.

Із трьох боків поля ті обмежив
Могутній ліс зеленою стіною,
І шумом серцю він на сон давонив
І сум по травах розносив дуною.

Він тяг мене в свою тасмну тівь,
І свіжий подих віщував розраду,
І листе знай мені шептало: „Скпиль

„Із серця всі згадки про зваду й араду!
Природі мамі до грудой прилїнь,
І тут знайдеш нову, святу црїнаду“.

(Друковано 1900).

Школа поета.

(За Ібсеном).

Чи знаєш, брате, як учать
Ведмеда танцювати?
На бляху на залізную
Веде його вожатий.

Під тою бляхою огонь.
Розпалює помалу,
А скрипою збуджа в душі
Любов до ідеалу.

Ведмідь реве, мабуть любов
У него в серці тліє,
Та лапи смоктані огонь
Знизу все дужче гріє.

Ведмідь реве, а скрипка гра;
Та ось знизу пригріло,
На задні лапи зводять він
Своє могутнє тіло.

А скрипка скочно гра та й гра, Вбде його іронія
 А вуйко здер головуку, З давінками та скрипками
 То праву задню підилма, Стать на залізний тік життя
 То ліву без уговку. Мягецькими лапками.

Дрїбнїйше, швидше скрипка Грїжа розпалює огонь,
 Регочеться, то плаче. [гра, Любов на скрипці грає,
 І бляха дужче грїє, й він І скаже бідний і співа,
 Дрїбнїйше, швидше скаче. Хоч з болю умирає.

Сей танець памятає вже І хоч не вмере, то так в душі
 До смерти бідолаха, Зіллються нерозривно
 В одно зіллявся скрипка тон Вражіння ті, любов і біль,
 І розпалена бляха. Що дивно, справді дивно!

Зіллялись нерозривно так, І як лише почує він
 Що скрипку як почує, Святі слова любовні,
 То зараз в лапах запече, То зараз будяться в душі
 І зараз він танцює. Терпіння невимовні.

Та не один водмідь отак! Горить під ним залізний тік,
 З ним, брате мій, посполу Горять небесні стропи,
 І кожлий з нас поет-співак І піднімається бідак
 Таку проходить школу. На віршовіі стопи.

Іронія на скрипці гра,
 Жура кістками стука,
 Поет танцює і рида, —
 І се зоветься штука.

(Друковано 1900).

На святоюрській горі.

Д. 30 жовтня 1655.

(Присвячено Миколі В. Лисенкови).

І.

Сонце хилиться, на львівські Де-де в шатрах чути стогін,
 Мурн скоса позпра, Де-де пісня залуна,
 Та в його промінню сяє Бряк бандурн, крик сторожі
 Святоюрська гора. Та гукає чабана.

А по нїй, мов чорні плями, З святоюрської давинці
 Чорві згарнїща стпрчать. На вечерню вдарив дзвін, —
 І край шляху верб беалїстїх Гвуться голови козачі,
 Бовваніє довгий ряд. Богу віддають покліи.

Серед згарнїщ шатри А внизу на львівських вежах
 Тїсвуться з усіх боків. Інші дзвони на той гук
 Наче білі печориці Відгукнулись, наче голос
 Зпід обпалених пеньків. Полетів із рук до рук.

Поміж шатрами купками А при церкві святоюрській
 Похожають козачи, На саміському шпелі
 Блїскотять до сонця списи Край шатра під грубим дубом
 І червоїі шапки. Товариство при столі.

Тут Богдан, козацький батько, То колишній кум гетьманів.
І полковників аж п'ять, Любовицький, що колись
І Іван Виговський писар Гостював у Чигирині,
Розмовляючи сидять. Поки війни ті знялись.

Праворуч гетьмана гості, Обік него ще пан Грондзький
Королівські послі, Бистрим оком, наче щур.
Що від Яна Казимира Огляда козацькі сяди.
Подарунки принесли. І немудрий львівський мур.

Стихли давони святоюрські,
Писар кубки налива,
І заслухались присутні
На гетьманські слова.

II.

„Пане куме Любовицький, — Бо його слова найперші
Мовив хмурачись Богдан, — Задають брехню кінцю, —
Чарку! За стару знайомість! Бож він зна, що не з добра ми
Поки пивиться сей збан! Зачали війну отсю, —

Мовив, що король аж плакав, Що терпіли ми змуцання
Пшучи отсі листи? Від папів предовгий час,
Так його болять нещастя Що нас хлопами вzywали.
України — мовив ти? Канчуками сікли нас, —

Впив! — Плакав? Сауїти Забирали нашу працю,
Людлять плакати, та сей плач Зневажали нам жінок.
Іншим палить душу й тіло. Не пускали нас до церкви.
Впив куме, і пробач А говили у шинок, —

Сі слова! Говориш, буцім Що хати налили вбогі
Признавав король і сам, І рубали нам садки, —
Що обіцював богато, Пан із паном посвариться.
Не сповнив нічого нам. Терплять горе козакі.

Так чогож тепер ще хоче? Навіть в душі нам залізи
Чом па нас він паріка, Забажали накінці,
Буцім з нашої провини Віру змінюють, що наші
Крови попляла ріка? В ній жили діди й віці.

Буцім то Річпосполиту „Туркогреками“ нас лають,
Підкопали ми одні Заміняють нам церкви...
І в величю ту будову Православний — нехрещений
Люті вкинули огні? І невічаний живи.

Пане куме Любовицький, Ще й біскупів-святокупів
Я шаную маєстат, Шлють, щоб брали нас за чуб,
Та король, що так говорить, Увісю називають
Сам є маєстату кат. Служавий з Ремом шлюб...

Сто сот громів, пане куме!
Тут не стало нам терпцю...
На поггбель живодерам!
Впив, куме, ще й отсю!“

III.

„Піше нам король: „Свідчуся
Ранам Христа я хрестом,
Що бажав я все сповнити,
Як прирік вам, та не міг“.

Ха, ха, ха! Король хрестом нам
Клявся, а чорт махнув хвостом,
І змавав ту клятву! Знаю,
Знаю тих чортів усіх!

Мовши куме, що на сеймі
Промовляв король за нас,
Натакав на наші кривди,
Вказував направи час. —

Та шляхецтво закричало,
Та магнати заревли,
Та підпалачні ними
І підпосні послі
Королеві лютым гвалтом
Добалакати не дали...

Вірю сьому. Та що з того?
Що тепер робити вам?
Як король ваш віхоть, шож в
За ціна його словам?

Пощо з ним нам умовляться,
Бога клятвами дровичь,
Коли в сеймі йому навіть
Мови не дадуть скінчить?

Сам скажи, мій куме: що нам
Тракувати з помелом?
Годі вже вам нас водити,
Як ту кітку за стеблом.

Як захочемо правдивий
Із Ляхамп мати мир,
Знайдемо панів, що в Польщі
Старші ніж Ян Казимир.

Але се нешвидко буде!
Поки стане нам шабляк
І пицалі семипядні
Не впадуть із наших рук,

„Пане куме Любовицький,
Вплиймо по чарці ще!
Щиро серце гріє чарка,
А вшчире най пече!

Мовиш: „Киймо звади й свари,
Все, що роздвало нас,

Поти Ятме на Країні
Чортів тавець навзавід,
Аж козацький або ляцький
До останка згине рід.

Плакав ваш король? Най плаче,
Як не вміє ради дати!
Не над нами, над собою
Він повинен би ридати.

І отсю Річпосполиту
Най оплакує! Най зна:
Бачила странні події,
Гірших ще діжде вона!

То не спис козацький рану
Іа глибокою завдав,
То лиш тріснув струп поганин,
Що віддавна набирав.

Як тепер його не витнуть
І не згоять — мясо й кість
Він розточить і все тіло
І житте все ваше зїсть.

Троха витяли ми струпа —
Тих бугиш короленят
Вишнєвєцьких, Конєцьполь-
[ських...

Калиновських, як їх звать...

Варті ми за се від Польщі
Надгороди, а не кар...
О, бо доки тут їх панства,
То й кінца не буде чвар.

Щоб я був лихвм пророком,
Та спімніть мої слова:
Коли з сеї хуртовини
Вийде Польща ще жива.

І як силою магнати
В гріб її не покладуть,
То самі її сусідам
На-потапу продадуть.“

IV.

Впмажімо з серця память
Давніх кривд, гірких ураз!-

„Вольні з вольними, в любови.
Як брат з братом, з другом друг.
Рука в руку, межа в межу,
У двох тілах один дух...“

Гарні се слова, Йй Вору!
Проникають в кров і кість.
Сам старий Сильвестер Косів
Чутливіших не повість.

Пане куме мій, ти мудра,
Дуже вчена голова, —
Та мене за дурня маєш,
Турчачи такі слова.

„Був собі колись господар,
Мав і поле і садок,
Гарну хату і худобу,
Пчіл чимало колодок,

Жіпку добру, челядь вірну,
Дещо грошей під ключем,
Так що завидлі люде,
Називали богачем.

Був у него вуж домашній,
Що нікого не кусав,
І свобідно всюди лаазив:
У ночі корови ссав,

А на день йому господар
Від петямноі пори
Ставив молоко солодке
У мшцині край норп.

„Аж ось скоїлося лихо!
Хлопчик був у хаті тій,
Син господаря, плазунчик,
Батьків любчик і нестїя.

От раз матп на сніданне
Для коханого сника
На долівці положила
У мшцині молока.

Хлопчик їсть і розливає,
От звичайно як дитя;
Запах молока привабив
І вужа з його кута.

Він приповз і став хлєптати
Молоко, але в гніві
Хлопчик жац! вужа ударив
Ложкою по голові.

Вуж не привичний до бійки
Звився грізно, засичав,
І мов блискавка дитягну
Їдовитим зубом втяв.

Добре знаєш, се привада,
Свіжий, так сказати, хробак,
Щоб по нім козацька шука
Зачепилась вам на гак.

Куме, куме! Не треплясь!
Не клянись та не молись!
Слухай радше приповідкп.
Що малим я чув колись.“

V.

Вуж сей, то було хозятське
Щастє: і з роси й з води
В двір плыло добро, сторичний
Плід давали всі трудп.

Пречудово скот плекався.
Всім на дню родив хлїб,
Родив сад, роїлись пчолп,
Мов лопатом хто грїб

До двора достатки всякі,
А нещастя відвертав:
Град у всім селі збив поле,
При його границі став;

Помешть там не зазпрала
Нї до хат нї до хлїва,
Обмивала двір пожежа,
Поле сарана й мшва.“

VI.

Зверсшав страшенно хлопчик:
Батько зо страхом прибіг,
Зараз зрозумів, що сталося,
Та порадити не міг.

За вужем в скаженій злості
Кинувся, хотів убить:
Та вуж, бачучп погрозу,
В яму кривься в ту мить.

З буком надбіга господар.
Вуж у ямі майже весь,
Тїлько хвіст іще знадвору
Спішно в яму волочеся

Не міркуючи богато.
Люто вдарив чоловік,
І вужевп неборацї
До крихітки хвіст відіск.

Та біди тм не поправив:
Від отруйного жала
До доби його дитана
Бого духа віддала.“

VII.

„Сумував страшенно батько
І ходив зовсім недуж,
Та в норі своїй від рани
Мучився не менше й вуж.

А хоч рана й загоїлась,
Він безхвостий, нездоров
Відчурався хаті, стайні
подвіря і коров.

Та з ним разом давнє щастє
Улетіло зо двора:
Нявн витовк град у літі,
Висушила степ жара,

Хижа гусиць сад обіла,
Від зарази скот попух,
В хату слабість загостила,
Мов повівся смерти дух.

Що робити? Рада в раду:
До ворожки вдався він,
Чи не скаже, що за ворог
Є причиною тих змін?

Поворожила ворожка
На бобах, чи на зірках,
Тай говорить: „Сам ти, друже,
Сам біду на себе стяг.

„Був приятель в тебе щирий,
Що від зла тебе стеріг,
Але першої образи
Ти стерпіть йому не міг.

„Ти його зневажив тяжко,
Тяжко гнівається він, —
Ну; а гнів його, мій друже,
Є причина всіх відмін.

„І нема тобі рятунку,
Пропадеш увесь до тла,
Докп в вуглі твого дому
Гнів той мов огонь пала.

„Лиш одна тобі порада:
Всьому гніву дати стрим
І перепроситься широко
Із приятелем старим“.

VIII.

„От тепер згадав господар,
Як немудро се вчинив,
Що в безумному розпалі
Так вужа він поранив.

І подумав: „Конче треба
Знов перепроситься з ним,
Бо погине вся худоба,
Все добро піде як дам“.

Мовив жівці: „А постав но
Край норі вужови знов
Молока, а чей вернуп би
Знов у дім наш, до коров“.

І поставила хозяйка
У мищині молока,
Та вуж виповає, наїється
І до ями знов тіка.

А господарю що динни
Гірше й гірше, хоч умри!
От він раз вужа підглянув,
Як той пова собі з норі.

І говорить: „Вужу любий!
Що се враз на нас зайшло?
Чиж то сердитись нам треба?
Збуваймо гнів і зло!

„Що мпнуло, те пропало,
Хоч і як нам допекло;
Жиймо, як жили давніше,
Щоб знов добре нам було“.

Вуж на се відмовив: „Год!
Що було, те загуло.
Але як забути горе,
Що по серці нам пройшло?

„Аджеж ти коли згадаєш,
Що твій спн в землі гниє,
То рука свербять, щоб тімя
Розторочити мов.“

„А і я коли погляну
На відсичений свій хвіст,
То отруйним зубом в тебе
Вгрпсяб, так лютує злість.“

„Ти скажи: як нам єднатись?
Як тобі був любий спн,
Так мені мій хвіст. Даремно
Тут шукать причини, провини.“

„Не навернеться до мене
Твоє серце, ні мов.
Не навернеться до тебе,
Поки пам'ять в нас жив.“

„То найкраще нам розстатися. Жий без мене, я без тебе
Тп собі в своїм дворі Проживу в своїй норі“.

IX.

„Папе куме Любовницький, Як примусить до кохання
Ти розумна голова, Серце, що в нім веться гад!
То ти певно й без пояснень Відки взяти душі довіре,
Зрозумів отсі слова. Що зазнала тільки зрад?“

Сей господар — ваша Польща, Ні, мій куме! Краще чисто
А той вуж, то козаки, Розмежуймося, як слід:
Що на межах Польщі сікли Вам хай буде ваша Польща,
Бісурманські карки, Україну нам лишть.

Що товклись поза ноюги, Вп собі пануйте в себе
Шлябались на море, в Крим, На вині та на меду;
В очі хану і султану Ми, як Бог дасть, будем пхати
Дмухали пожарів дим. І без вас свою біду.

І жилось тоді незгірше: Так мнве сто літ чи двісті,
Розживавсь багатством Лях, Наші рани заживуть,
За козацькими плечима, Спомини всіх кривд і сварок
А козак в степах, полях У непам'ять попливуть, —

Був свободний і крихітку Замість зрад і звад і сварок
Свав оного молока, Набереться скарб новий
Що напирять, зберегати Згідних ділань, спільних зма-
Помогла його рука. І сусідської любви, — [гани.

Та счинилась сварка. Годі Пройдемо велику школу,
Тут шукать причини, провини: Та не сауїтську, ні! —
Нає боліло й вас боліло, Запануєм кождий в себе,
Вам згнб снн і нам згнб снн. Станем розумом міцні, —

Ну скажи, як нам єднатись? От тоді — коли вчаснійше
Як забути давнє зло, Ваша Польща не згорить —
Що кривавою межою Час настане, любий куме,
Їам по серці перейшло? Про єднання говорить“.

X.

„Морщиш брови? Сціпнув зуби? І про те, що час позбутись
Дрож тобою потряса? Нам незгоди й лютих чвар. —
Мовиш: „Поки сонце зійде, А ти сам, я добре знаю,
Очі вижере роса?“ Завтра їдеш до Татар.

Се можливе! Та признався, Булеш хана намовляти,
Чи не правду я кажу? Підкупляти мурзаків,
Єдність се: кленусь устами, Щоб нанали на Україну
А ніж в паусі держу? Воювати козаків...

Єдність се, що ти говориш Ти поблід? Тремтиш? Не бійся!
Про братерство і любов, Знаю, добре знаю вас!
І про сльован королівські. Се є школа єзуїтська!
Про пролиту марно кров, Та чпж се єднання час?

Знаю добре: в тій саміській	Щоб поміг йому козацьких
Пазусі, де ти привіз	Розтолочили гадюк...
Королівський лист до мене	Не тремти, мій куме! Ну-ко.
Повний клятв, ушмінець, сліз,	Ще раз чарочку до рук!
Є ще другий, королівський	На розстанні! Їдь щасливо!
Лист до хана, у котрім	Кланяйся хану й мурзакам!
Заклина його, щоб зараз	Та скажи, що коней треба
Впав на мене наче грім,	Йі дамасценюк козакам.

Тож коли сього за много
В них, а власних їм голов
Не шкода, хай перебувають.
Ну досить! Бувай здоров!"

(Друковано 1900).

З „Лісової ідилії“.

Посвята

Миколі Вороному.

Миколо, мій друже давній,
Ідеалісте непоправний!
Навіяв ти на душу чару
З далекого Катеринодару;
Мов згук трембіти в полонні
Тому, що блудить по долині,
Пустив ти слово різко, сміло,
Що в серці дивно зацеміло:

„Пісень давайте нам, поети,
Без тенденційної прикмети,
Без соціального змагання,
Без усесвітнього страждання,
Без нарікання над юрбою,
Без гучних покликів до бою,
Без сварів мудреців і дурнів,
Без горожанських тих котурнів!
Пісень свободних і безпечних,
Добутих із глибини сердечних,
Деб той сучасник горем битий
Душею хвильку міг спочити.“

Гай, гай, Миколо, ще й з пеньками!
Лиш мід твоїмб нить устами!
Бий своїм словом, бий доразу
Котури і фальш, пустую фразу!
Гони їх з пісні на псю маму,
Як гнав Ісус мівийлів з храму!
Та не гадай, як фраза згине,
Що вже сучасник тут спочине,
Знайде тепло і шіжність в парі,
Як у жіночій будуарі;
Знайде до пестошів прилонність
І морфій на свою безсонність.

На рани плястри, лік на жалі.
Мов у воєннім госпіталі!

Ні, друже мій, не та година!
Сучасна пісня — не перлина.
Не госпітальнеє лежання, —
Вона вся пристрасть і бажання.
І вся огонь і вся тривога,
Вся боротьба і вся дорога,
Шукання, дослід і погоні
До мет, що мчать по небосклоні.
Не думай, як поет цокпне
Загальних питань море спне,
І в тихий залп свого серця
Порше, мов нурець забється,
Що там він перли і алмази
Знайде блискучії, без кази,
Знайде тепло і розкві раю
І світло й пахощі без краю.
А як з айде гідкії черви
І гіркість сліз, розбиті нерви,
Докори хорого сумління,
Прокляття свого покоління,
Зневіру чорну, скрип розстрою,
То що почать з такою грою?
Чи мають нам мішать поети
Огонь Титана й воду Лети?

Ах, друже мій, поет сучасний —
Він тим сучасний, що нещасний.
Поет — значить: вродився хорім.
Болять чужам і власним горем.
В його чутливість спльва, дика,
Больська гарфа мов велика,
Що все брешть і не втихан:
В ній кождий стрічний вітер грає.
А втихане вітрове дихання,
Брешть в ній власних струн дрожання.
Не гармонійний азук той, друже!
Він дразнить слух і нерви дуже.
На яві дразнить, сон трівожить,
Вертить докором, ало ворожить,
Жене тебе, де кроком рушиш,
Клинеш його, а слухать муєш.

Так не жадай же, друже мій,
Щоб нас поети млою крили,
Рожевим пестошів-туманом,
Містичних візій оксапом,
Щоб опій нам давали в страві.
Щоб нам співали для забави!
Най будуть ширі, ширі, ширі!
І що хто в життєвому вирі
Спіймав — чи радощі, чи муку,

Барвисту рибу, чи гадюку,
Алмази творчості блискучі,
Чи каяття терни колючі,
Чи перли радощів укритих,
Чи черепки надій розбитих, —
Най все в свої пісні складає
І співчуття не дожидає.
Воно прийде! Слова — полова,
Але огонь в одежі: слова —
Безсмертна, чудотворна фея,
Правдива іскра Прометея.

(Падолист 1900).

На старі теми.

X.

*На р'вках вавилонських,
тамо с'дохомъ и плакатомъ.*

На ріці вавилонській — і я там сидів,
На розбитий орган у розпуці глядів.

І ругався мені Вавилонців собор:
„Заспівай нам щобудь! Про Сіон! Про Табор!“

„Про Сіон? Про Табор? Їм вже чести нема.
На Таборі — пустель! На Сіоні тюрма!“

„Тш одну хіба пісню я вмю стару:
Я рабом уродивсь та рабом і умру.“

„Я на світ народився під свист батогів,
Із невольника батька, в землі ворогів.“

„Я хилиться привик від дитячих літ,
І всміхаться до тх, що катують мій рід.“

„Мій учитель був пес, що на лапки стає
І що лиже ту руку, яка його бє.“

„І хоч аріс я мов кедр, що вінчає Ливан,
То душа в мні похила, повзка мов бурян.“

„І хоч часом мов грім гримне слово мов.
То се бляшаний грім, що нікого не вбє.“

„І хоч душу манить часом волі приваб,
Але кров моя — раб! Але мозок мій — раб!“

„Хоч я пут не ношу на руках, на ногах,
Але в нервах ношу все невольничий страх.“

„Хоч я вольним зовусь, а як раб спину гну,
І свободно в лице нікому не зирну.“

„Перод блазнем усяким корюся, брешу,
Вольне слово в душі ваче свічку гапу.“

„Хоч тружусь день і ніч, не доїм, не досплю,
А все чую, немов я на панськїм роблю.“

„І хоч труд свій люблю, а все сіна гачок:
Ти прикутий до нього, моз раб до тачок.

„Хоч добра доробивсь, та воно лиш тяжить,
Мов чуже для когось мушу я сторожити.

„З ким в життю я зйдуся, все підляжу йому:
Так чи сяк вибрати — все найтяжше візьму.

„І хоч часом в душі підіймається бунт,
Щоб із пут отрястись, стати твердо на ґрунт. —

„Ах, то й се не той гнів, що шаблюку стиска,
Се лиш злоба низька і сердитість рабська.

„Вавилонські жінки, відвернувшись ідіть,
І на мене здивовано так не глядіть!

„Щоб не впало прокляття мое на ваш плід,
Не пришлося би раба привести вам на світ.

„Вавилонські дівчата, минайте мене,
Хай мій вид співчуттем серце вам не торкне!

„Щоби вам не судилась найтяжша судьба,
Найстрашніша клятьба — полюбити раба!“

(29 листопада 1901).

Трагедія артистки.

То був чудовий місяць май,
Цвіли вже бач й троянди...
З старої вілі на весі гай
Цвів голос панни Ванди.
Співа до цитри, аж зовсім
Захрипла з віщих трудів:
Цідрім-цім-цім! Цідрім-цім-цім!
„Бодай ся когут збудив!“.

Ось жпва. Скожно граючп,
Женців провадять банда,
А в вілі не вгаваючи
Співає панна Вауда:
Чи дещ, чи ніч, чи дощ, чи грім,
Чи крик сорокопудів...
Цідрім-цім-цім! Цідрім-цім-цім!
„Бодай ся когут збудив!“.

Вже осінь. Яблока стрясли,
Капусту в пень рубаєм,
А панна Вауда знай співа
У вілі там під гаєм.
Чи в коршмі крик, чи в церкві дзвін,
Луна з усіх усюдів —
Цідрім-цім-цім! Цідрім-цім-цім!
„Бодай ся когут збудив!“.

Погис мороз, вітри ревуть,
І сніг поля вкриває;
В безлюдній вілі все ще ч.ть:
Бреньчить щось і співає.
Блукає голос серед стіп
Захриплий а віщих трудів:
Цідрім-цім-цім! Цідрім-цім-цім!
„Бодай ся когут збудив!“

Пять день хуртовинна ревла,
На шестий день ослабла;
Всю вілю снігом замела,
І Ванда закоцябла.
Та дух її на місці тім
Що-ночи ще мзрудив:
Цідрім-цім-цім! Цідрім-цім-цім!
„Бодай ся когут збудив!“

Минуло много, много літ!
Де гай був, нийі зілля;
Заріє кропивою весь слід.
Де та стояла віля.
Та в гдуцу північ в місці тім
Чуть бренькіт страхонудів:
Цідрім-цім-цім! Цідрім-цім-цім!
„Бодай ся когут збудив!“

Чогож та бідна душенька
На місці тім заклята?
Чого покутує, немов
Убвля маму й тата?
І чом ту саму пісню всім
Небіжечка співає?
Цідрім-цім-цім! Цідрім-цім-цім!
Во вищої не знає.

(29 травня 1902).

На старі теми.

III.

Гласъ вопіюцего во пустини

Було се три дні перед моїм шлюбом.
У чистім полі я пшеницю жав.
Був південь. Я спочати сів під дубом,
В душіж мов світляний алмаз дрожав.
І враз почув я голос невимовний,
Той голос, що його лиш серце зна,
Для вуха тихий, але сили повний,
Що душу розворушув до дна.

„Ще поки ти почався в лоні мамі,
Я знав тебе; заким явпсь ти в світ,

І призначив тебе перед царями
І народами нести мій заповіт*.

І мовив я: „О Пана, глянь на мене!
Простак убогий, молоде хлопя!
Хто стане слово слухати невчено!
Кого наверну, розворушу я!“

І мовив голос: „Від отсєї хвили
Тя мій. Про се, чим досі був, — забудь!
Усе покинь, вір тільки мойї сплі,
Мої слова нехай тебе ведуть.

„А що сумиш ти в мойому слові,
Так знай: нікого не навернеш ти;
Мов стріли б'ються о щити сталеві,
Так твій глагол о серць людських щити.

„На вітер будеш мій глагол метати,
Провідати будеш ти глухим;
Де станеш ти, ніхто не схоче стати,
Що похвалити, всім видається лихим“.

І мовив я: „О Господи, я грішний!
Чи щоб спокутувати всіх вин вагу,
Тя на себї труд важкий і безуспішний
В сій хвилі клічеш свого слугу?“

І мовив голос: „Не тобі се знати!
Не за провин я призвав тебе,
Не безуспішно будеш працювати,
А серце в тобі я скріплю слабе.

„Твоїм говоритиму устами
До всіх народів і до всіх віків,
Твоїм я тернистим стежкама
Вестиму своїх вибраних борців.

„Тобою я навчу їх відрікатись
Життя і світа для високих дум,
Сучасних нужд, погорди не лякається,
У світлу ціль зострілявши весь ум.

„Ось уст твоїх я пальцем доторкнуся
І вложу в них своїх глаголів жар.
І нагострю твоїй слух, щоб, як озвуся,
Ти чув мій голос, ваче грім із хмар“.

Я ниць ував. „О чую, Пана, чую!“
І серп я кицув і пшеничний стіг
І батьків дім, невістку молодую,
І відгоди не бачив більше їх.

Антошкови П. (Азъ покой).¹⁾

*Аще и языки аггелськими
слаголю, любви же не имамъ,
кака ми ссть польза?*

Діалект, чи самостійна мова?
Найпустійше в світі се питання.
Міліонам треба сього слова,
І гріхом усяке тут хитання.

Міліонам треба світла, волі,
Треба вміти, як їх добиватися.
Поки стогнуть кволі, мерзнуть голі, —
Нам в Параски ласки дождатися?

Як твій брат із голоду вмирає,
А його ти накормити вступивши,
То чи ждеш, аж срібну ложку купиш,
Чи береш букову, що він має?

Як твоя у річці тоне мати
І кричить: „Рятуй мене, Антошку!“
Будеш ти на гарний човен ждати,
Чи їй кинеши першу-ліпшу дошку?

Зви се діалектом, зви жаргоном
Тую дошку, ту букову ложку,
А вона лунає відгомоном
В міліонах серць живих, Антошку.

Хай та мова вбога в славнім роді,
Хай московська, польська, чеська краща, —
Поки служить Матері в пригоді,
То вона культурі не пропаща.

Хоч в сусіда там пиха богацька
У порфірі сяє та атласі, —
На чуже богацтво ми не ласі, —
Ласа лиш твоя душа жебрацька.

¹⁾ Дивись його статтю в „Галичанині“ 1902, ч. 222 п. а.
„Тщетная работа сепаратистовъ“.

Бідні ми, як коні на припоні,
Збогатить нас труд на рідній ниві:
В діалекті чи хочби в жаргоні
Будемо багаті і щасливі.

Діалект, а ми його надіпшем
Міццю духа і огнем любови.
І нестертий слід його запишем
Самостійно між культурні мови.

(15 листопада 1902).

О. Люнатикова.

*Навчить поезія німа, безрука;
„Не геній ти, а вір лиш продуцента!“
Глум і безсилля — труду мого рента.
Весь увється, сасне. Ох тяжка розлука!
„Без маски“, ст. 6.*

Я не геній, синку мплий,	А що часом стогну з болю
Тим ніколи я не хвалився:	І в зневірі сльози ляю,
Працював, що було сили,	Се тому, що скрізь по полю
Перед сильним не хвалився:	Так бо: ато кукілью,
Фарсисетву й лицеміретву	Що царює баба Бляга,
Я концесій не робив;	Так що я краю їй не знаю.
„Людській кривді, злости й звір-	І не має ліски мага,
Я ні раз не підхлібав. [ству	Щоб потвору сю прогнать;
В долі добрій чи злиденній	Що характери й сумління
Чесно, просто йшов весь вік.	Нідгрпаз яківсь червяк;
І яду досі. Я не геній,	Що молодші покоління
Я звичайний чоловік.	Схнуть і вянуть вчасно так.

Я для геніїв гридущих	Правда, синку, я не геній...
Поле дикое орав,	Ех, як би я геній був!
Шлях серед ханців набущих	З тих істерій, неврастеній
Просікав і протирав;	Яб вас чаром слів добув;
Для голодних пік сквапно	Яб мов вихор вас з собою
Разовий, не панський хліб,	Рвав до ясных, світлых мет,
І ставав на всяке живо	І до жертви і до бою
І вязав свій скромний сніп.	Вів би ваш я смілий лет!
В сніговійниці студеній	Яб вам душі переродив,
Рук не закладав назад.	Яб вам випрямив хребти,
Я не плачу, що не геній,	Яб мужів з вас повиводив —
Та чом ти так сьому рад?	Навіть з мали таких, як ти!

(1903).

Новітні гайдамаки.

Чи чули ви, люде добрі, що то за признаки,
Що приходять в наші села якісь гайдамаки?
Та не тії гайдамаки, що по лісі ходять,
Але тії гайдамаки, що правду говорять.

Тай не ті гайдамаки, що бють і рубають,
Але ті гайдамаки, що за бідних дбають.

Ой ударили гайдамаки в голоснії дзвони:
„Збирайтеся, бідні люде, всі до оборони!
Бо то на нас наступають великі навали,
Ой бож то ми нашим папам на заводі стали.
Іде на нас тая сила, що все нас місила,
Від Богдана до Івана різала й душила“.

„Хотіла нас тая сила взяти в свої руки,
І легкої і такої добирала штуки.
Зразу мовить: „Дай, Русіне, остатню рубатку,
За те тобі на головку дам конфедератку“.
Русини того не прийняли, вона як не кричне:
„Хоч загину, не спочину, аж Русь з світа зникне“

„А щоби нам швидше було три чверти до смерті,
То хоче нам тіло й душу на порох розтерти.
„Заберу вам вашу землю і діси і ріки,
Будете ви в своїм краю жебрати навіки.
Та ще того мені мало! Де будуть зарібки,
Дам Мазурам, дам Хорватам, а вам ані дрібки

„Та ще й того мені мало! Мусять ваші діти,
Ваші звуки без просвіти в темноті сидіти.
Та ще й того мені мало! Втолю вас в калюжу,
На весь світ вас як „дзіс“ руську обдуню й снаплюжу.
Та ще й того мені мало! Я ще й вашу душу
Зломлю, спідлю, опоганю, до покори змушу.

„Заберу вам вашу гідність і почуття чести,
І будете з рабським сміхом мої сліди мести.
Наставлю вам депутатів з хрунівської ласки,
Відберу вам усі права, лишу обовязки.
Отак своє панування утверджу як камінь,
Та від моржа аж до моржа на вік віков аміні“.

Ударили гайдамаки в голоснії дзвони:
„Чи чувте, люде добрі, тії відгомони?
А як може хто не чує, тверду шкіру має,
Бо не словом, але ділом ворог нам діймає.
А хто чує, най працює, рук не покладавши,
Бо що винні занедбаєм, пропало на завше“.

„І ніхто най не говорить: „Своїм Богом піду“.
Як вояки на коменду ставайте до глїду!
Бо слабого, ще й самого, заклїє й ворона;
„Пши громада, товариство його оборона.
І ніхто най не говорить: „Обійдєсь без мене“
Як у брата горить хата, й на твою пожене.

„І ніхто най не говорить: „Що мені наука!“
Бо наука — мудра штука, міцніша від бука.

Вона тобі в пітьмі світить, і гріє у студині.
Вона тобі в смутку втіха і пазинки у буденні.
Вона сила і багатство і бита дорога,
В ній покривджених опора, слабих перемога.

„І ніхто най не говорять: „Я собі багатий“.
Ануж колись приїде в бідних ще й хліба благодать.
Ніхто не мов: „Не боюся! Що там по тривозі!“
Бо й небоя вовки здійг на битій дорозі.
Тримайтесь, люди добрі, одної присяги:
Най відважний боязливым додає відваги!
Най розумний нерозумних на розум наводять!
Най багатий немаючим поможе, не шкодить!“

„Тільки зрадник, запродавець, підліпа, панщина
Най не сміє на порозі вашому являться!
Най не має в вас привіту ні слова погани,
Поки щиро не покаєсь, від зла не відстане.
А хто кається не хоче і в злім дальнє панька,
То най того погляне погорда громадська“.

От такі то гайдамаки скрізь по краю ходять,
От таке то вірне слово всім людям говорять.
А хто тебе вірне слово добре в тищі в нас,
Той за себе й за всю рідну Україну дбає.
Бо те слово як щирниця, що ділами зійде,
А з тих діл нам і Україні краща доля приїде.

(Жовтень 1903).

Майстер Свирид.

Отсе, куме, від Ляхів
Пю нераз гіркую,
Та буває з пересердя,
Що й заматірюю,
А потому й засміюсь,
Хоч як в серці гідко,
І тут мені згадається
Наш майстер Свиридко.
То був майстер від пили,
Долота та сверла,
Та все його якась нужда
На помилки перла.
Чи там в нього в голові
Були не всі дома,
Чи сама рука махала,
Пляну несвідома, —
А все було — зробить стіл,
Забуде підвіжжє,
Зробить скриню, то хоч віко
Не на лад обріже,
Зробить двері, то дивись,

За малі в одвірку, —
У всім було наш Свирядко
Переборщять мірку.
А деб треба вбить кілок,
Він там хляпне клякстер, —
Оттв його добрі люде
Звали Попсуй-майстер.

То раз отсе мав я з ним
Кумедну пригоду:
Розломалоси корпце,
До лютю коням воду.
Сам би збив собі нове,
Та дощок не маю,
От зайшов я до Свирядка
Та й ойовідаю.
А він, добрий чоловік —
„От — каже — морока!
Та я тобі те корпце
Склеплю на млі ока“.
Зараз дошку на парстат,
Ріже, мірпть, ріже,
Одно звертить, друге зібє,
Третє щось не влізе.
Плюнув крєпко, розібрав,
Мірпть, ріже, мірпть, —
Знов збиває, знов не в лад щось, —
Сам собі не вірпть.
„Тьфу, — воркоче, — щоб тобі
Гірке, не солодке!
Вже два рази урізую,
Тай ще за коротке!“.

Оттак, куме, і наш Лих
З Русвином мудрує:
Тут настопче, там уріже,
Ніде не дарує.
Тут прятлумить, прищече,
Заплює, зогидить,
Та ще й злий, що з тої праці
Та добра не видить.
„А най, каже, тую Русь
Трясця покоцюбять, —
І бю її, я печу її,
Ії ще мене не любпть!“.

(26 червня 1904).

Конкістадори.

По бурхливім океані
Серед пінявих валів
Наша фльота суне, бється

До незвісних берегів.
Плещуть весла, гнутьсЯ щогли...
Ось і пристань затишна!
Завертай! І бік прЯ боці!
І стерво біля стерна!
Кидай якорі! На беріг
По помостах виходи!
Ні чпчирк! Ще ледво двіє...
Пусто скрізь... Ставай в ряді!
Сонний город ще дримає...
Схоплю його у сні...
Перший крик. — ваш окрик бою,
І побідній пісні.
Та заким рушать, пускайте
Скрізь огонь по кораблях.
Щоб всі знали, що нема нам
Вороття на старий шлях.
Бухнув дим! Хлюпоче море...
Щось мов стогне у судні...
Паруси зачопетіли,
Наче крила огинні.
ГнутьсЯ реї, сиплять іскря.
Мов розпалені річки...
Снасть скрипить... Високі щогли
Запалали мов свічки.
Що за нами, хай навіки
Івкрис поїл жигтєвий!
Або смерть, або побіда! —
Се ваш оклик боевий!
До відважних світ належить.
К чорту боязнь навісчу!
Кров і труд ось тут здвигне нам
Нову, кращу вітчину!

(Кохавина д. 26 липня 1901).

Пролог із „Мойсея“.

Народе мій, замучений, розбитий,
Мов паралітик той на роздорожу,
Людським призирством, ніби струпом вкритий!

Твоїм будущим душу я тривожу,
Від сорому, якій нащадків пізніх
Палитиме, заснути я не можу.

Невже тобі на таблицях залізних
Записано в сусідів бути гноєм,
Тяглом у поїздах їх бистроїздних?

Невже повік уділом буде твоїм
Укрита злість, облудлива покїрність
Усякому, хто зрадою й розбоем

Тебе скував і запряг на вірність?
Невже тобі лиш не судилось діло,
Щоб вплигло твоїх сил безмірність?

Невже задармо стільки серць горіло
До тебе нафсвятійшою любовю,
Тобі офіруючи душу й тіло?

Задармо край твій весь полтий кровю
Твоїх борців? Ному вже не пишаться
У красоті, свободі і здоров'ю?

Задармо в слові твоєму іскряться
І сила й м'якість, дотеп і потуга,
І все, чим може вгору дух піднятися?

Задармо в пісні твоїй лється туга
І сміх дзвінкий і жалощі кохання,
Надій і втіхи світляна смуга?

О, ні! Не самі слівця і зітхання
Тобі судились! Вірю в силу духа
І в день воскресіння твого повстання.

О, якби хвили вдать, що слова слуха,
І слово вдать, що в хвилю ту блаженну
Валорювало й огнем живущим буча!

О, якби пісня вдать палку, вітхенну,
Що мігнеш горіти з собою,
Окрплює, вело на путь спасенну!

Якби!... Та нам, знеспленим журбою,
Роздертим сумнівами, битим сльозом, —
Не нам тебе провадити до бою!

Та приїде час, і ти огнем тим видом
Засяєш у зароді вольних колі,
Труснеш Кавказ, вперешися Вескилом,

Покоташ Чорним морем гомін волі,
І глянеш як хазяїн домоватий
По своїй хаті і по своїм полі.

Приймиж сей спів, хоч тугою повитий,
Та повий віра; хоч гіркий, та рільний;
Твоя будучини задаток слізами злитий,

Твоєму гелію мій скромний дар весільний.

(20 липня 1905).

Мійому читачеві

Мій друже, що в нічну годину, тиху
Оті рядки очима пробігавш
І в них народньому зарадивши
Чи власним болем полекші шукавш
Хоча тобі хоч при одному слові
Жавіло в грудях серце затріпоче,
В душі озветься щось, немов луна в діброві,
В очах огонь сльозу згасить захоче, —
Благословлю тебе, щоб аж до скову твого
Довів ти серце чисте й шире душу,
І щоб ти не зазнав сирітства духового,
В якому а свій вік коротать мушу.

17 IX 1905

Мійому читачеві.

Мій друже, що в нічну годину тиху
Отці рядки очима пробігавш
І в них народньому зарадивши,
Чи власним болем полекші шукавш, —
Коли тобі хоч при одному слові
Жавіло в грудях серце затріпоче,
В душі озветься щось, немов луна в діброві,
В очах огонь сльозу згасить захоче, —
Благословлю тебе, щоб аж до скову твого
Довів ти серце чисте й шире душу,
І щоб ти не зазнав сирітства духового,
В якому я свій вік коротать мушу.

17 IX 1905.

На старі теми.

II.

*Блаженъ мужъ, иже не идеть
на соуть нечестивыхъ.*

Блаженний муж, що йде на суд неправих
І там за правду голос свій підносить,
Що безтурботно в соньпищах лукавих
Заціплі сумління їх термосить.
Блаженний муж, що в хвилях занепаду,
Коли заглухо й найчуткіша совість.

Хоч диким криком збуджує громаду
І правду й щирість відкрива як новість.

Блаженний муж, що серед гвалту й гучу
Стоїть як дуб посеред бур і грому,
На згоду з підлістю не простягає руку,
Волять зломатися віж поклоняться злomu.

Блаженний муж, кого за теє лають,
Кленуть і говять і побють камінням;
Вонж самі його тріумф підготовляють,
Самі своїм осудяться сумлінням.

Блаженні всі, котрі не знали годі,
Коли о правду й справедливість ходять:
Хоч пам'ять їх загине у народі,
То кров їх кров людства убагородить.

(1906).

Цехмістер Куперьян.

Облягали Ляхи місто
Деє в часі Руїни,
Штурмували брами й мурв,
Підкладали міни.

Боронилось козацтво,
Й міщане не спали,
День і ніч гриміли з мурів
Пушки й самопали.

Але Куперьян цехмістер
Був за всіх завзятий,
Цеховому товариству
Нишком став казати:

„Годі, братця, нам на мурах
Як спці спдіти,
Покажім, що й ми, міщанство,
Не Страшкові діти!

„Вдармо нічу на їх табор
З крутого байраку!
Згиньмо, або тих Ляшоньків
Зотрїм на табаку!“

Як згадали, так зробили,
Щастила їм доля,
І розбила вражу силу,
Як пух серед поля.

Радість! Слава! Крик і гоміт!
Збігаються в місті
Шевці, кравці, всякі справці, —
Не сто і не двісті.

І витають Куперьяна
З його вояками

Як героя, всю дорогою
Веспали квітками.

А на плоні чорна рада:
Взяли всі гадати,
Якуб тому Куперьяну
Нагороду дати?

Одні кажуть: „Чим він досі
Був у нас? Цехмістром!
Теєр його за заслугу
Виберім бурмістром!“

Другі кажуть: „Що, бурмістром?
Ми на се не згожі!
Най він буде комендантом
В огневій сторожі.“

Треті кажуть: „Ні, панове,
Иншу раду маймо,
Куперьяну від номеру
По дукату даймо!“

„Ні, ні, ні!“ — реве громада
Одностайним хором, —
„За геройство гроші брати?
Ну, се був би сором!“

Знов незгода, знов гармідер,
Сяк і так міркують:
Що хто скаже, кличуть:
А янші кепкують. [„Славно!“

Аж ось вискочив на лаву
Пузатий бурмістер
Тай закликав: „Най живе нам
Куперьян цехмістер!“

„Дав нам Бог такого мужа
Ворогів розбити,
Та не дав нам звать, якуб то
Честь йому зробити.

„Гроші дати — сором брати,
Тай мязь бідні люде;
На уряд його поставть —
Иниим заздру буде.

„Поки він живий між нами,
То все нам завада, —
Тож, панове цехмістроле,
Ось моя вам рада:

(Друковано 1906).

Сучасна приказка.

Вп чули ту пригоду?
В часі розливу рік
Попав у бистру воду
Нещасний чоловік.
В глибокім вирі бється
І тоне вже туй-туй,
До кума, що на мості,
Кричить: „Рятуй! Рятуй!“
А кум, що на поруччю,
Поважно лікті снер,
Глядять критичне: „Вітоне,
Чи вирно ще тепер?“
Вкінці махнуь рукою
І мовив лиш одне:
„Не тратьте, куме, сили,
Спускайтеся на дно!“

Гай, гай! Таких кумів нам
Не два, не три, не пять
В життю що-дня, що-хвилі
Приходиться стрічать.
Ти в горво, нужді бешен,
Мов риба у сакю,
Працюеш, тачку тягнеш,
Мов панцину важку:
Тут сумнів мучить душу,
Що місце, то боляк, —
А ніч лиш кригякує:
„Се але“ і „Се не так!“
За поміч і пораду
Він має лиш одне:
„Не тратьте, куме, сили,
Спускайтеся на дно!“

І наш народ так бється
В матні вже мног-ліг,
І хвилі валосілиць
Його розмити слід.
А на безпечнім мості

„Зараз тут його убиймо,
На палі посадімо,
По смертжж його оплачмо
І святим зробімо.

„І насиплемо над тілом
Могилу високу,
Будем поминки справляти
Два рази до року.“

„Славно! Славно! Оттак рада!“
Всі врад заукади,
А цехмістра Кунеряна
Навіть не питали.

Фальшивий брати
Стоять і ждуть — чи може,
Щоб поміч принести?
Стоять і ждуть на хвилю,
Що брата проковтне,
Числять: тепер ще вирне,
Тепер вже чей вирне,
На ярк його я благання
В них слово лиш одне:
„Не тратьте, куме, сили,
Спускайтеся на дно!“

Та що се? Він не тоне,
Ханась бергів,
Не слухає пофари
Облєсних ворогів:
І під ногами чуч
Вже твердий, твердий
[Грунт, —
А ті на мості в репет:
„Се бунт! Се бунт! Се бунт!“
Під ними міст хитавь
І хвили прїєла рве,
І з моста крак дунає:
„Рятуйте, хто живе!
Рятуйте більшу власність,
Рятуйте панський лая!
Рятуйте трон і вінгар!
Давай обложивий стан!“

А ще, як Немевид
Собі одного дня
Повелить жарт зробити
І ролі поміня?
На своїй ґрунті стане
Русь міцно на ногах,
А супротивна хвиля
Піде по ворогах?

ті, що нас із впру
Спасали мило так,
Самі скоштують троха,
Якби то в мокрім смак?

(Друковано 1906).

А Русь на їх благання
Ім відповідь одно:
„Не трайте, браця, сплп,
Спускайтеся на дно?“...

На старі теми.

VII.

А любо испити шолома з Дону.

І досі нам сниться,
І досі маниється
Блакитного того Дону
Шоломом напиться.

Від роду до роду
Сю далеку воду
Ми співали-споминали,
Як мрію-свободу.

Як би то нам з Дону
Та не було грому.
То вжеб ми над Бугом, Сяном
Не дались нікому.

Як би то над Доном
Стали ми рядами,
Залізничні панцирями
Сперлися з ордами!

Були би ми „Полю“
Шляхи заступили,
Золотими шоломами
З Дону воду пили.

Булаб нас не рвала
Степова птаха,

(13 липня 1906).

Як би на Дону стояли
Чати Мономаха.

Линиво, линиво,
Як Донові хвилі,
Плпли віки за віками,
Наш гаразд розмили.

Довелось такі нам
Над тим Доном стати,
Робітничькими валками
Вайдаки таскати.

Довелось такп нам
До його застукать:
Під землею для чужого
Камінь-вугіль цюкати.

Довелось такп нам
В нім шукати броду:
Не шоломом, пригорщамп
Пити з нього воду.

Довелось такп нам
З Дону дань приймати:
Бурлацькіі шматп прати,
Босі ноги мити.

Патріот.

Усе я быстро виджу,
Все оплюю, все збріджу,
Все сквашу, все розстрою,
Всіх гіркістю напою.

Де треба, влізу в душу,
Де схожу, честь нарушу,
На кожного подвіре
Посію недовіре.

На кожного підсівне
Положу підозрінне, —
І все те, все буквально
Я вчиню так формально,

(1906).

Спокійно і прилчно
І вповні методично,
Що все уйду скандально,
Не нюхну криміналу.

А хто би мав охоту
Назвать мою роботу
Яким поганим словом,
Я судом гоноровим

Йому прикручу роги,
І чистий, без тривоги,
Неначе пес за плотом,
Все буду патріотом.

Руським вязням із р. 1882.

Згадайте, братія моя,
Що зиркаєт там зза крати
І знаєте, як Прокш крчить
І лазить Пшібіль тамуватпй.

І глядите на весь той ад,
На дім той горя та печалп,
Що я ми недавно в домі тім
І мучилися і скучали.

Як гордо ви тоді на нас
Камініє кпдали й гризю-ку,
Оплывували навіть мисли наші,
І на сміх підібмали нашу муку.

Минулось. Ми просили вам
Тодішню недостачу такту,
І не гадаємо платити
Подібним фактом того факту

По що платити? Житте платити.
Сама неправда гірша кари
Нетакт ваш шкоду вам приніє,
Тепер дармі за нілого сварп

Одного просимо лиш вас
В імя тюрми отсеї й муки:
Любіть свій край! Любіть свій люд,
Що днесь цілує вас у руки.

Що мученпків бачити в вас!
В нім бачте ціль своєї праці!
А впрочім — як вам схочеться, —
Навчати вас не маєм раїї

І чп захочете признати
Минулі блудп, чп заблгнуть
Вас ноги знов нести туди,
Куди носили, й ті самі сліди
Наово без кінця тонгати,
Се теж — як ваші коні загнуть

І до поправп, до покупи
Вас звать ми теж не компетентп.
Лиш скромне питанне одно:
Чи не могліб ви, як давно
Колпсь були, й тепер ще бути
Хоч троха щирі й консеквенгні?"

(Шагуєвичі, 30 березня 1882).

Пісня і праця.

Пісне, моя ти сердечна дружино,
Серця відродо в дні горя і сніа.
З хати вітця як єдише віло
К тобі любов у життє я прїніє.

Тямлю як инїї: малим ще хлопчиною,
В маминї пісні заслухувавсь я;
Пісні ті стали красою єдиною
Бідного мого, тяжкого життє.

„Мамо, голубко! — Було налягаю. --
Ще про Гауся, Шумильця, Вінки!“ --
„Нї, спяку, годї! Покіль я співаю,
Праця чекає моєї руки“.

Мамо, голубко! Зарана в могилі
Праця й недуга аложилн тебе,
Пісеньж твоя в невмпраючїй силі
В мойому серці ясніє, живе.

Ох, і нераз тая пісня сумнєнька
В хвилнх великнх невгднн жаттє
Тнхнй привїт менї слала, мов пенька,
Сил додала до важкого путтє.

„Спяку, крїпнєся! — менї ти твердила, —
Аджеж не паном родився ти чей!
Праця, що в грїб мене вчасно вложила,
Та лиш тебе доведе до людей“.

Правда, матусю! Спаснїбї за раду!
Я її правдн нераз досвідив.
Праця дала до жаттє мнї пришаду,
Цїль дала, щоб в мавївцях не золудив.

Праця ввела мене в тайликн їмнї,
Вїдки пісєнь бє чарївна нора,
Нею двїа прояснїлися земнї,
Загадка нуждн людськїї стара.

Пісня і праця — великї двї силї!
Їм я до скону бажаю служити:
Черєз розбитнй — як ляжу в могилї,
Нимп лиш зможу я для правнукїв жити.

(14 липня 1883).

